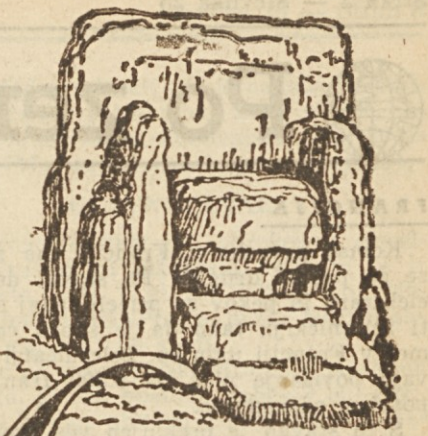

Koroška kronika

Izdaja:

BRITANSKA OBVEŠČEVALNA SLUŽBA

Cene:

Za naročnike:

v tuzemstvu mesečno 1.— šiling,
v inozemstvu mesečno 2.— šilinga.
Posamezna številka 30 grošev.

Leto III.

Celovec, 13. junija 1947

Številka 25

Ali naj odloča materinščina?

Pri ureditvi dvojezičnih šol je stremela deželna vlada za tem, da dá tudi slovenščini v šoli do gotove stopnje enakopravno mesto z nemščino. Pri izvajanju uredbe o dvojezičnih šolah se v nekaterih primerih jasno vidi, da so se posamezniki od tega stališča oddaljili in so vzeli kot osnovo sorazmerja med nemščino in slovenščino v šoli takoiimenovani „občevalni“ jezik. Tudi sama uredba o dvojezičnih šolah vsebuje odstavke, ki dopuščajo pouk slovenščine v tem sorazmerju. Uredba namreč pravi, da se je treba v prvih treh razredih ozirati na razmerje nemško in slovensko govorečih učencev. V praksi se je pokazalo to večkrat kot nemogoče. V šolskih katalogih je namreč vpisan pri vsakem učencu še „občevalni“ jezik, katerega učitelji smatrajo kot merilo za slovenski, oziroma nemški pouk. V nekaterih primerih pa je tudi ta razdelitev nejasna, ker je mnogo učencev navedlo kot svoj občevalni jezik „slovensko-nemški“ ali „nemško-slovenski“. Po tej statistiki so v šoli nehotne nastale (če se neprimerno, a nazorno izrazimo) štiri narodnosti. Na ta način je nastala zmešnjava, ki povzroča mnogo preprirov in medsebojnega nerazumevanja, najti pa ni človeka niti zakona, ki bi enkrat končnojavno odločil, v katerem sorazmerju naj se na dvojezičnih šolah poučuje slovenščina.

Prvi del uredbe o dvojezičnih šolah pravi, da je v prvih treh razredih učni jezik slovenščina. Tega bi se morale držati vse šole, brez ozira na to, ali je v razredu več nemško govorečih, ali pa več slovensko govorečih. Zakon se namreč ne more ozirati na posamezne osebe, mora pa se na posamezne kraje.

Če spada kak kraj v „dvojezično“ področje, je dolžnost vseh Slovencev in Nemcev, da se sprijaznijo z zakoni in odredbami, ki za „dvojezično“ področje veljajo. Kot mora Slovenec, ki se naseli v nemškem kraju, pošiljati otroke v nemško šolo brez ozira na to, da je občevalni jezik v družini slovenski, tako je dolžnost Nemcev, da svoje otroke pošiljajo v šolo, kjer je učni jezik slovenski, če prebivajo v šolskem okolišju, ki spada v dvojezično področje. Z doslednim izvajanjem tega bi se nekoliko približali stanju, ki bi na Koroškem dejansko moralo vladati, če bi hoteli dokazati, da se Slovincem res ni treba bati nadaljnje germanizacije. Po sedanjih uredbi se Slovenci tega še upravičeno boje. Poglejmo samo en primer. V Sele, ki so 99% slovenski kraj, se priseli večje število družin. V šoli se bo razmerje slovenskega pouka takoj spremenilo na škodo slovenščine (če bi izvajali sedanjo uredbo o dvojezičnih šolah). Kako pridejo Slovenci do tega, da se zaradi priseljenih Nemcev okrne pouk materinščine njihovim otrokom?

Iz tega stališča je zahteva Slovencev po določitvi dvojezičnih okolišjev (sedanja namreč ne more biti zadovoljiva) upravičena. Slovenci gotovo ne morejo biti zadovoljni, da v celovških ljudskih šolah ni slovenskega pouka, ko leži Celovec vendar ob strnjemem slovenskem ozemlju. Isto velja tudi za več drugih krajev, posebno za Ziljo.

Takoj v začetku je treba poudariti to, da je krivično, če „dvojezične“ šolske okolišje določujejo po sedanjem stanju. Iti je treba vsaj toliko nazaj, da se popravi krivica sedaj živeči generaciji. Dokler ne bo v tem pogledu radikalne operacije, bodo Slovenci vedno znova z nezaupanjem gledali sedanjo šolo, ker bodo vedeli, da jih sedanji šolski zakon vključuje vsem dobrim stranem izpostavlja še nadaljnji germanizaciji in potujčevanju. S tem, ko bo določena pravična meja slovenskim šolam, bo velik del te nevarnosti odpadel. Kot se morajo Slovenci na nemškem Koroškem sprijazniti z nemškim poukom, tako bi se morali tudi Nemci na slovenskem Koroškem sprijazniti s poukom slovenščine. Če pa kdo tega ne bi prenesel, mu je na prosti dano, da dá svoje otroke

Govor predsednika Trumana

V svojem govoru 7. junija 1947 v Kansas Cityju je predsednik Truman zagotovil, da bodo Združene države nadaljevale s svojimi naporji »za doseg ideala organizacije Združenih narodov, katera bi bila v stanju za vedno ukiniti vsako vojno.« Predsednik je zagovarjal, naj bi obdržali vojaško in gospodarsko silo Združenih držav, da »bi ta tako mogla izpolniti svoje obveznosti v službi stvari miru.«

»Kot državljani najmočnejše države na svetu imamo dolžnost, da vodimo narode zemlje do cilja, ki ga predstavlja trajni mir.«

»Naše nade za mir, ki bi temeljil na pravičnosti in na mednarodnem sodelovanju, počivajo v Združenih narodih. Odločno bomo nadaljevali naš napor, da bi udeležili ideal organizacije Združenih narodov, ki je ta, da bi Združeni narodi mogli za vedno ukiniti vojne.«

»S podpisanjem Združenih narodov moramo vedno zagovarjati načelo, na katerem mora temeljiti mir sveta. To načelo je, da morajo vsi narodi imeti pravico, da živijo prosti vsakega strahu pred napadom.«

»Naša odgovornost v vodstvu narodov sveta v iskanju miru obstoji v podpori manj srečnih narodov, ki se vztrajno trudijo, da bi izboljšali ali obnovili svobodne ustanove.«

»Razpust naših oboroženih sil po vdaji Nemčije in Japonske je vzpodbuda za tiste države, ki smatrajo slabost neke države, ki ljubi mir, za povod k napadu. Države, katerih ljudstva imajo iste ideale kot mi, ki pa so slabotne po sili, pričakujejo od nas, da bi jih vodili in da bi bili sposobni brantni načelo, katero zagovarjajo.«

»Hitlerjev sen, da bi nadziral svet, je podkrepilo dejstvo, da je bil on mnenja, da so zahodne države slabotne in brez volje do odpora. Nepripravljenost njegovih nasprotnikov je leta 1939 pospešila njegovo odločitev za invazijo v Poljsko.«

»Zato moramo ohraniti našo vojsko, našo mornarico in naše letalske sile pripravljene za vsakršnokoli nujnost. Te oborožene sile bi morale biti organizirane na enoten način ter bi jih morale podpirati rezerve dobro izvežbanih civilistov.«

»Ohranitev močnih vojaških kontingentov pa še ni edino potreben činitelj za obnovitev miru. Ravnotako moramo imeti trdno in procvitajoče gospodarstvo, cvetoče poljedelstvo, pametno ohranjene in primerno razvite naravne rezerve ter čvrste državljane, ki se zavedajo naše dolžnosti in ki zaupajo v našo usodo.«

Nato se je dotaknil vprašanja poljedelstva ter dejal:

»Eden največjih naukov zgodovine je ta, da je sila vsake države tesno povezana z njenim poljedelstvom.«

»Naše oborožene sile smo mogli oskrbeti s tisto kakovostjo in količino hrane, katero so potrebovale. Imeli smo bojujoče sile, ki so bile bolj hranjene, kakor pa je to svet kdaj koli videl. Našim zaveznikom smo dobavili količine živil, katere so predvsem potrebovali. Ko so prenehali boji, je

na svetu obstojal nujnostni prehranjevalni položaj. Najbolj je svet potreboval žitaric. Za čas vojne se Združene države niso specializirale v proizvodnji žitaric. Toda zaradi naše poljedelske politike smo mogli prilagoditi naše poljedelstvo na nove potrebe ter skoraj takoj doseči nove rekorde v izvozu žitaric. V inozemstvu smo rešili na milijone človeških življenj. Naši izvozi žitaric so nam pomagali dokazati svetu, da zagovarjajo Združene države demokracijo, svobodo in mir.«

»Zadosti sem se že ustavil pri nekaterih činiteljih, ki so potrebni elementi, da bi mi mogli voditi svet do trajnega miru.«

»Toda bolj važno od vsake druge stvari pa je, da bi Bog vodil naše korake. Ko bodo narodi sveta sprejeli načelo, da je volja Boga, naj bo mir, potem bo mir.«

»Naša dolžnost pa je, da smo močni, in da verujemo, da bi tako mogli prispevati, da bi bila izpolnjena božja volja.«

»Navdih, ki nam prihaja od junaških moči, katere slavimo nocoj, bo ojačil našo odločitev, da v praksi izvedemo nauke velikega ideala miru.«

Politika proti lakoti in zmedi

Ameriški zunanji minister Marshall je 5. junija govoril pred klubom slušateljev Harvardske univerze. Rekel je, da je Združenim državam zelo pri srcu gospodarsko blagostanje Evrope. Združene države so pripravljene Evropi pomagati za doseg tega in v ta namen je Marshall pozval evropske narode, naj se medsebojno sporazumejo o tem, kaj potrebujejo ter o največji izrabi pomoči, ki jo morajo dati Združene države. Marshall je rekel: »Ni treba govoriti, da je svetovni položaj zelo resen. Vsem inteligentnim ljudem je to jasno. Toda težava je v tem, da je to

vprašanje tako strahotno zapleteno, da si preprosto človek težko ustvari jasno sliko o položaju. Ljudstvo naše države živi poleg tega daleč proč od tistih delov zemlje, ki trpijo in zato težko razume muke in posledice dolgega trpljenja tamkajšnjih ljudi kakor tudi odneve, ki ga ima to trpljenje na tamkajšnje vlade v zvezi z našimi prizadevanji za svetovni mir. Pri preračunavanju, kaj bo potrebno za obnovo Evrope, so pač pravilno ocenjene izgube življenj, vidno razdejanje mest, tovarn, rudnikov in železnic, toda v zadnjih mesecih je postalo očitno, da je to vidno razdejanje verjetno manj resno kakor razkroj celotnega evropskega gospodarskega ustroja. Že v zadnjih 10 letih so bile okoliščine zelo neurejene. Mrzlično pripravljane na vojno, še bolj pa mrzlično vojskovanje samo je pokopalo vse izglede narodnega gospodarstva.

Obnovo je resno zavleklo dejstvo, da dve leti po koncu sovražnosti še ni sporazuma o mirovni pogodbi z Nemčijo in Avstrijo. Pa četudi bi ta vprašanja hitreje reševali, bi gospodarska obnova Evrope očitno zahtevala mnogo več časa in truda, kakor je bilo predvideno.

V zvezi s tem naj omenim nekaj, kar je zanimivo in resno obnem. Kmet je vedno prideloval živila, da bi jih izmenjal z meščanom za druge življenske potrebščine. Ta delitev dela je osnova sodobne civilizacije. Zdaj tudi temu grozi polom. Mesta in industrijska središča ne proizvajajo dovolj dobrin za izmenjavo s kmetom. Manjkajo jim surovine in gorivo. Tudi strojev ni ali pa so izrabljeni. Tako kmet ne najde blaga, ki bi ga rad kupil. Prodaja njegovega blaga za denar, ki ga ne more uporabiti, se mu zdi nedonosna zadeva. Zato je nehal obdelovati veliko njiv in jih je pustil za pašnike. Prideluje sicer vse žito, kakor ga potrebuje zase in za družino, nima pa obleke in drugih potrebščin civiliziranega človeka. Po drugi strani pa meščanstvu primanjkuje hrane in goriva. Tako naglo nastaja zelo nevaren položaj, ki svetu ne prinaša nič dobrega.

Bistvo vsega tega je dejstvo, da bodo v prihodnjih letih potrebe Evrope po živilih in drugih nujnih potrebščinah iz tuje, zlasti iz Amerike tako nesorazmerno večje od njene plačilne sposobnosti, da bo potrebovala veliko zunanjo pomoč.

Zdravilo je v tem, da se prelomi ta začarani krog (Nadaljevanje na 2. strani.)

Veliki koncert slovenske pesmi v celovškem gledališču

Pevski zbori Slovenske prosvetne zveze priredijo v soboto, 14. junija 1947 ob 14. uri (2. popoldne) v celovškem gledališču

koncert slovenske pesmi

Prodaja vstopnic pri prosvetnih društvih in gledališki blagajni

v šolo, kjer se poučuje samo v nemščini. Če šolske uredbe po tem načinu ni mogoče rešiti, potem je treba pustiti Slovincem pravico vzporednic na nemških šolah. Nemcem pa na slovenskih, kar bi bolj odgovarjalo švicarskemu vzorcu kot pa današnja šola. Vsekakor bi bila tudi tu potrebna določba, da se morajo otroci na gotovem področju Koroške učiti obeh deželnih jezikov. Razlika med slovenskimi in nemškimi šolami bi bila le v učnem jeziku, ne pa v snovi. Toliko ur, kot bi se morali nemški učenci učiti slovenščine, prav toliko bi se morali slovenski učiti nemščine.

Pri današnjem stanju je pouk slovenske

res težak, če ne skoro nemogoč. Vzemimo primer, ki jih je na vsaki šoli polno. V razredu sedijo „slovensko“ govoreči učenci, „nemško“ govoreči, „slovensko-nemško“ govoreči in „nemško-slovensko“ govoreči. Kateri jezik naj n. pr. prevladuje v razredu, kjer je 10 slovensko, 8 nemško, 6 slovensko-nemško in 22 nemško-slovensko govorečih učencev? Ali more kak učitelj ali celo prosvetna oblast na to vprašanje nepristransko in pravično odgovoriti in sicer tako, da bo odgovor v isti meri veljal tudi pri drugem razmerju učencev? Verjetno ne! In če ne, zakaj se tu nekaj ne ukrene, kar bi odločno odstranilo tudi take nejasnosti? —d.

Po zemeljski obli

FRANCIJA

Komaj preneha v Franciji ena stavka, se že pojavi druga. Po stavki delavcev elektrarn in pekov so pričeli sedaj stavkati železničarji, tako da je skoro ves promet v Franciji ukinjen. Železničarji zahtevajo povišanje plač na 5.500 frankov in posebne odškodnine.

S to stavko je prekinjen ves promet in mnogo potnikov ne more nadaljevati svoje poti. Radi pomanjkanja pogonskih sredstev za motorna vozila je promet z avtomobili zelo otežkočen, tako da jih uporabljajo le za prevoz živil. Deloma uporabljajo tudi vojaške avtomobile.

Železničarji so pogajanja z vlado odklanjali, ker je slednja zahtevala, da morajo pred pričetkom pogajanj prirediti za delom. Železničarji so se nato v torek le odločili za pogajanja, toda vlada slej ko prej vztraja pri zahtevi, da popreje začnejo z delom.

BOLGARIJA

V Bolgariji so zaprli vodjo opozicije Nikola Petkova, kar označujejo bolgarski krogi v Londonu kot začetek nastopa vlade, ki stoji pod komunističnim vplivom, proti vsem opozicijskalcem. Pri tem primerjajo položaj na Bolgarskem z onim na Madžarskem. Petkova dolžijo soudeležbe pri dveh zarotah proti vladi. Pri tem gre predvsem za odziv bolgarskih aktivnih častnikov proti nameravanemu imenovanju političnih komisarjev v armadi, pri čemer so častniki trdili, da bi takšna mera obsodila bolgarsko armado, da postane dejansko garda komunistične stranke.

Petkov je bil prvi ministrski predsednik po osvoboditvi leta 1945., potem pa je odstopil, ko se je komunistični vpliv v »domovinski fronti« vedno bolj polastil oblasti. Potem je bil minister brez listnice in tajnik kmečke stranke.

Istočasno so prepovedali izdajanje lista opozicije »Svobodni narod«, proti čemur je Velika Britanija protestirala.

Dogodki v Bolgariji gredo vzporedno z dogodki na Madžarskem, v Romuniji in Avstriji, ker bodo morale sovjetske zasedbene čete zapustiti radi podpisa mirovne pogodbe Bolgarijo kot prvo. Razvoj na Madžarskem ni tako nujen, ker do sklepa avstrijske pogodbe še lahko obdrži Sovjetska zveza svoje čete na Madžarskem kljub podpisu mirovne pogodbe kot zaščito za zvezo z zasedbenimi četami v Avstriji.

MADŽARSKA

Madžarski minister za pravosodje Ries je objavil volilno reformo, po kateri bodo v bodoče smeli voliti šele z 22. letom in ne z 20. letom starosti kakor doslej. Razen tega pri bodočih volitvah ne bodo smeli voliti bivši člani fašističnih organizacij in družinski člani vojnih zločincev. Minister ceni, da bo s tem izgubilo volilno pravico okrog pol milijona ljudi.

Moskovski radio in madžarska obveščevalna služba sta objavila izveščke iz zapisa pisnika, katerega je podpisal Bela Kovacs, glede udeležbe bivšega ministrskega predsednika Nagy-ja v zvezi gotovih krogov stranke malih kmetov s člani madžarskih

Vzgoja učiteljskega naraščaja

(Nadaljevanje in konec.)

3. UČITELJIŠČNIŠKI DOM

Dotakniti se moramo sedaj še enega problema, ki je takoj pereč in ne dovoljuje odlaganja. To je vprašanje učiteljiščiškega doma. Stvar nima samo gmotnega, torej gospodarskega značaja, temveč ima tudi narodno-vzgojni pomen. V mislih imam zavod (internat), kjer naj bodo gmotno preskrbljeni slovenski učiteljiščišniki. Gotovo je ta problem v prvi vrsti gospodarsko važen. Najti je treba denarne vires za priredbo in vzdrževanje takega zavoda. Na tej točki se pokaže, kaj bi pomenila za Slovence na Koroškem močna gospodarska organizacija v obliki združenstva, pa tudi še drugačne, gospodarsko močne organizacije. Sproženi predlog o učiteljiščiškem domu ni nič novega, saj so razni dijaški zavodi in domovi splošno znan pojav; tudi ni da bi rekel, da Koroški Slovenci kaj takega ne bi zmogli. Ko razpravljamo o učiteljiškem poklicu, smo se ga tudi mi dotaknili z željo, da bi to vprašanje moglo biti kmalu zadovoljivo rešeno.

Rekli smo, da ima tudi narodno-vzgojni pomen. Ker bo slovenskemu učiteljiščišniku najbrž nedostajalo narodne vzgoje v šolski sobi učiteljišča, bo to moglo izpopolniti in dopolniti sposobno vodstvo v zavodu. Kaj vse je v takem internatu mogoče napraviti lepega, zelo koristnega in vrednega, bo vedel vsak, kdor je imel priliko od blizu dalj časa opazovati zavodsko življenje in delovanje.

vojaških enot v inozemstvu, predvsem v britanskem zasedbenem področju v Avstriji. Iz zapisnika je razvidno, da je bil Nagy poučen o dejstvu vohunskega delovanja proti madžarski republiki in sovjetskim zasedbenim četam že leta 1945.

Madžarski poslanik v Londonu, Istvan Bede, je priznal novo madžarsko vlado. Medtem pa je poslanik v Washingtonu sporočil, da vlade ne priznava. V Bernu je madžarski poslanik Ferency Gordon odklonil, da se vrne na poziv madžarske vlade v Budimpešto. Madžarski poslanik v Parizu, Paul Auer, je istotako odstopil. Na mesto poslanika v Washingtonu je madžarska vlada imenovala komunisto Pavla Marika, ki je bil doslej član poslaništva. Tudi poslanik v Turčiji se ne mara vrniti na poziv vlade v Budimpešto.

Za novega zunanjega ministra so imenovali dosedanjega madžarskega poslanika v Moskvi Julija Szekse-ja.

Nato so zahtevale že tretjič prepis listin še Združene države, kar je sovjetski vrhovni poveljnik na Madžarskem general Sviridov odklonil ter dejal, da se nahajajo v rokah preiskovalne komisije sovjetskih zasedbenih oblasti. Britansko zahtevo pa so popreje odklonili z utemeljitvijo, da so listine že v rokah madžarske vlade.

NEMCIJA

Ministrski predsedniki nemških dežel so imeli do 7. junija konferenco v Monakovem, pri kateri so razpravljali predvsem o vprašanju prehrane in gospodarske obnove Nemčije.

Ministrski predsedniki petih nemških dežel v sovjetskem zasedbenem področju Nemčije so odklonili udeležbo pri zasedanju.

Utemeljili so to s tem, ker ministrski predsedniki zapadnih področij Nemčije niso soglašali z njihovim načrtom enotne Nemčije, marveč se naslanjajo bolj na za-

padne sile. Razpravljali so tudi o vprašanju beguncev. V večini govorov poedinih predsednikov je prišlo do izraza, da je današnje stanje prehrane v Nemčiji nezno in da s strani zasedbenih sil ne smejo pričakovati rešitve tega vprašanja, čeprav so predvsem zapadne sile v veliki meri pomagale. Rešitev vprašanja si obe-tajo iz tesnega sodelovanja poedinih nemških dežel in izmenjave gospodarskih dobrin med zasedbenimi pasovi ter povišanjem izvoza.

Štiričlanska delegacija se bo sedaj podala v Berlin, kjer bo predložila zavezniškemu nadzorstvenemu svetu sklepe tega zasedanja in se z njim posvetovala.

INDIJA

Britanski ministrski predsednik Attlee in indijski podkralj Lord Mountbatten sta istočasno objavila predlog Velike Britanije, po katerem naj bi postala Indija še letos britanski dominijon in šele potem sama odločila o razdelitvi na dve ali več dežel. Britanski predlog upošteva željo vodij indijskih političnih strank po skorajšnjem prevzemu oblasti s strani indijske vlade, katerega so predvidevali prvotno za junij 1948.

Kakor je ministrski predsednik Attlee izjavil v Spodnjem domu, pomeni podelitev statuta dominijona Indiji, da bo indijska vlada istotako kakor vlada Južne Afrike ali Kanade mogla izdelati zakone in urediti svoje lastne zadeve brez vsakršnega vpliva. Potem šele naj na podlagi glasovanj ugotovijo, ali hoče ostati Indija kot enotna ali razdeljena država v ali izven britanskega imperija.

Predlog predvideva sledeče točke:

1. Predaja oblasti s strani Velike Britanije indijski vladi še v teku letošnjega leta s podelitvijo statuta dominijona.
2. Razmejitevno črto, katero bi mogoče potegnili v deljeni Indiji, naj ugotovi razmejitevna komisija.
3. Nekatere dežele bodo same odločile, ali hočejo sodelovati pri sedanjih ustavodajni skupščini ali pa nameravajo ustanoviti lastno skupščino.

Nova slovenska knjiga

Pretekli teden je izšla v založbi »Koroške kronike« že druga slovenska knjiga. Knjiga je delo mladega slovenskega pisatelja Karla Mauserja, ki je bralcem »Koroške kronike« zelo dobro znan po različnih podlistkih in kmečkih povestih.

»Rotija«, tako je naslov pravkar izšli povesti Karla Mauserja, je eno njegovih prvih večjih del. Snov je zajeta iz pisateljeve okolice in že na prvih straneh čutimo, da izhaja pisatelj iz preprostega kmečkega življenja. Osebe, ki jih opisuje, so žive in se nam ni treba prav nič truditi, da bi si jih žive predstavili. Tudi vsebina dela je preprosta, velikokrat se ponavlja joča v življenju, a vendar pereča. Gibalo vseh dogajanj je ljubezen, ki jo tako živo upodablja v Rotiji, glavni junakinji povesti. Brez kakršnihkoli olepšavanj nam podaja sliko za sliko, včasih pristavi tudi kako prav robato, kar je dokaz, da ni imel namena olepševati in simbolizirati življenja, temveč ga pokazati v luči, kot ga lahko tudi sami opazujemo. Več povdarka kot na okolje daje pisatelj notranjemu življenju posameznih oseb. V nekaterih primerih se pokaže kot izvrsten poznavalec človeških src.

Iz vsega dela veje neskončna ljubezen do domače grude in prepričevalno nas postavlja pred dejstvo, da je le v delu in ljubezni srečno življenje. Ne spodbija se ob grehu. Tudi v težavah hoče človeka razumeti in

ga tolažiti. Vse odpusti, a to le v ljubezni. Kar srečen je, ko more zaključiti s srečnim koncem. Zdi se, kot da ne bi mogel končati in hoče še nekaj povedati. Mor-da je zaradi tega konec nekoliko razvlečen in ne učinkuje tako, kot bi sicer. V tem oziru je veliko boljše njegovo drugo delo »Sin mrtvega«, ki ga je kot podlistek pri-nasala »Koroška kronika«. Vendar je tudi »Rotija« ob koncu prijetna. To predvsem zaradi romantičnega razpoloženja, katere-mu nas preda pisatelj, ko opisuje Tineta — kmeta.

»Iz zemlje diši kakor ogenj na veliko-nočo soboto, ko ga gospod blagoslove...« Značilno za Mauserja je tudi uporabljanje pristnih gorenjskih besed. Včasih postane v jeziku skoro preveč domač. Vendar tudi v takih primerih ne postane dolgočasen. Nasprotno. Še bolj je razgiban in pristranejši. Iz njegove gorenjske veje zdrav planinski duh, nepokvarjen in domač. Ena sama ljubezen ga je, odpuščanje in dobrohotnost.

Snov, ki jo je obdelal Mauser v »Rotiji«, ni nova. Sličnih motivov bi lahko našli v slovenskem slovstvu več. Malo verjetno pa je, da bi kdo na tako preprost in pristrčen način opisal preprosto kmečko življenje in njegove težave.

Z »Rotijo« je izšlo na Koroškem prvo izvirno slovensko delo po osvoboditvi.

Politika proti lakoti in zmedi

(Nadaljevanje s 1. strani.)

čarani krog in da se obnovi zaupanje evropskega ljudstva v gospodarsko bodočnost svojih držav in Evrope kot celote. Industrijec in kmet morata biti zmožna in voljna izmenjavati svoje pridelke za denar in ne smeta dvomiti v svojo valuto.

Ne glede na porazni učinek in na možnost nemirov, ki bi mogli nastati zaradi obupa prizadetega ljudstva, mora biti vsem jasno, kakšne posledice ima ta položaj za ameriško gospodarstvo. Logično je, da morajo Združene države storiti, kar morejo, da omogočijo vzpostavitev normalnega in zdravega svetovnega gospodarstva, brez katerega ne more biti politične ustaljenosti in miru. Naša politika ni usmerjena proti nikaki državi ali doktrini, ampak le proti lakoti, revščini, obupu in zmedi. Njen smoter mora biti poživitev uspeva-čega gospodarstva v svetu, ki bo omogočil takšne politične in socialne okoliščine, v katerih morejo uspevati svobodne ustanove. Vsaka pomoč, ki jo bo nudila ameriška

vlada v bodočnosti, mora biti temeljno zdravljenje, ne pa zgolj blažilo. Prepričan sem, da bo vlada Združenih držav sodelovala z vsako vlado, ki je pripravljena sodelovati pri tej obnovitveni nalogi. Vsaka vlada pa, ki spletkari, da bi zadržala obnovo drugih držav, ne more pričakovati naše pomoči. Še več, vlade, politične stranke ali skupine, ki skušajo podaljšati v nedogled človeško bedo, da bi jo izkoriščale za svoje politične namene ali za kaj drugega, bodo naletele na odpor Združenih držav.

Postalo je že jasno naslednje dejstvo: predno bodo mogle Združene države nadaljevati s prizadevanji za olajšanje položaja in za pomoč Evropi, da bo pričela s svojo obnovo, mora priti med evropskimi državami do sporazuma glede njihovih potreb in glede deleža, ki ga bodo te države same prevzele, da bi omogočile pravičen učinek vsake akcije, ki bi jo prevzela ameriška

Duhovniški poklic

Kot duhovno bitje — edino na tej zemlji — ima vsak človek do vsega, kar je izven njega, nek poseben snoven (materialen) in duhoven (idealni) odnos. To se z drugo besedo pravi, da je do vsake stvari in do vsakega pojava v nekem posebnem razmerju. Nekatere stvari in pojave odklanjamo, ker jih imamo za slabe, škodljive, za neprijetne ali celo zoprne. Druge pa z veseljem sprejemamo, po njih težimo in se za njih dosegov trudimo, ker jih smatramo za dobre, koristne, prijetne, vredne našega truda in žrtve.

Gotovo ni pametnega človeka, ki bi ne vedel, da vse vrednote nimajo enake vrednosti. To velja za materialni kakor tudi za duhovni svet. Imamo tedaj tudi med duhovnimi vrednotami take, ki so več vredne in take, ki so manj. Najvišja, nenadomestljiva vrednota duhovnega sveta je Bog, kmalu za njim je po božji podobi ustvarjena človeška duša, ki ji krščanska filozofija daje (vsaki posebej!) večjo vrednost od vsega snovnega sveta, torej materialnih dobrin vse vesoljne zemlje!

Šele potem pridejo — sicer kot zelo visoko veljavne — druge duhovne vrednote, zlasti vrednota narodne zavesti in pripadnosti; dalje razne npravne (moralne) vrednote, kakor poštenost, ljubezen, zvestoba itd.

Duhovnik je kot služabnik Cerkve posrednik med večnim Bogom in minljivimi človeškimi bitji na zemlji, ki pa nosijo v sebi neumrljivo dušo. Kot tak ima svoje vzvišeno mesto med najvišjimi vrednotami vsega vesolja: med človeško dušo in med Bogom. Kako bi po vsem tem njegov poklic ne bil najvišji in najlepši med vsemi, kar jih more človek na tej zemlji doseči!

Te visoke odlike duhovniškega poklica ne morejo prav nič zmanjšati, taki duhovniki, ki angelske službe niso vredni. Samo potrdilo so svete resnice, kako težko, težko je biti vreden duhovnik; in kako človeška slabost tudi pri tem ali onem duhovniku ne more zajeti in obseči vseh božjih milosti, ki jih je deležen duhovniški poklic.

Prav tako ne more vreči na duhovniški poklic nikake sence okoliščina, da v kakšnih izrednih razmerah celo nekateri duhovniki s a m i svojega poklica ne vrednotijo povsem pravilno. Tudi oni so le ljudje, ki se v zmedbi življenja pri lestvici vrednot za hip lahko zmedejo in dadó trenutno (ali pa zelo redki morda celo trajno) nižji vrednoti mesto nad višjo, ali celo najvišjo. Saj vemo vsi: sonce ni nič manj svetlo, čeprav ga zakrije oblak.

Cerkev je po duhovščini vodnica našega versko-duhovnega življenja. Duhovniku so torej prva in najvažnejša naloga in skrb duše njemu izročeni vernikov. Po pravilnem krščanskem pojmovanju o vrednosti sleherne človeške duše je njegov poklic ne le silno vzvišen, temveč tudi izredno poln odgovornosti. Dosledno pojmovan duhovski poklic vsa druga snovna in duhovna sredstva vrednoti z gledišča zveličanja človeških duš. — Zato duhovnik sodeluje pri narodnostnih, kulturnih, socialnih in celo pri gospodarskih ustanovah, kjer s svojim delom in vplivom lahko marsikaj dobrega stori v prid dušam, pa tudi marsikaj kvarnega vsaj omeji, če že ne prepreči. Vse tako delo je koristno in hvalevredno, pa z duhovniškim poklicem tudi povsem skladno.

Slovensko ljudstvo duhovniški poklic najvišje vrednoti že od pamtiveka. Pri mla-kokaterem narodu so duhovniki bolj spoštovani kot pri našem. Značilno je, da je naše ljudstvo položilo vso težino duhovniškega dostojanstva v besedo »gospod«. Preprostemu, a zato nič manj pomembnemu in vrednemu slovenskemu človeku pomeni »gospod« samo duhovnika.

Ravno tako kot slovenski narod v celoti, spoštujejo duhovniški poklic tudi koroški Slovenci. Tu morda še bolj. Zakaj tu je ljudstvu duhovnik v zadnji dobi in zlasti v današnjih časih — vse. Svetnega slovenskega izobraženstva skoraj nič ni, učitelstva tudi ne; samo še nekaj desetih domačih duhovnikov je... Ti so ostali pri zapuščenem narodu, drugo je domala vse utonilo v tujini. Kakšna ogromna teža nalog in odgovornosti leži na ramah teh izbranih mož! In kakšnega pomena za naš rod v tej deželi v duhovnem in v vseh drugih pogledih je skrb za duhovniški naraščaj! (Dalje prihodnjič.)

vlada. Ne bilo bi niti primerno niti upešno, če bi ameriška vlada izdelala enostranski načrt, da bi postavila evropsko gospodarstvo na noge. To je stvar Evropejcev. Mislim, da mora priti pobuda iz Evrope. Vloga naše države bo v tem, da bo prijateljisko pomagala delati načrt za evropski program in za poznejše podpiranje takšnega programa, ki bo praktičen za nas. Program mora biti skupen, o njem se mora sporazumeti vsaj nekaj, če že ne vse evropske države.»

Globasnica in njene zanimivosti

Pred 1900 leti je sedanja Koroška spadala pod oblast Rimljanov. Glavno mesto je bilo Virunum pri Gospe Sveti. Na Zgornjem Koroškem je stalo tudi mesto Teurnia, v Podjuni pa Juenna pri Globasnici. Rimska cesta je vodila iz Virunuma v Juenna in od tod skozi Zgornje Libuče v Celje. Juenna se je razprostirala od Globasnice proti Štebnu. Veliko rimskih kamnov z napisi so tu izkopali, cele lonce rimskega denarja so našli, rimske fibule, okraske, steklenino, železje, zidovje, grobove so odkopali v tukajšnji okolici. Celovski muzej hrani kip ženske, ki nosi palico in ščit ter dva medaljona, vigred in zimo predstavlja jočo.

V cerkvenem zidu v Štebnu je kamen z napisom:

L. BABIO VERCATO AEDILICO
ET BABIAE SUADULLAE UXORI
VIVAE ET LUCIO BARBIOVERANO
MILITIS EOHORTIS I PRAETORIAE
FILII ET FILIAE

Na zunanjem pokopališkem zidu v Štebnu je vzdana podoba genija, ki drži ribo v rokah.

Leta 1837 je našel globasniški župnik Rohrmaister Jožef na nadarbinskem polju rimski grob, sestavljen iz kamenitih plošč. Ta kamen se rabi sedaj v Dobrli vasi za stopnico.

Pri sv. Hemi na gori je v stolpu vdolan kamen, ki je okroglo klesan tako, da je ohranjen le še ostanek napisa.

Pri podružnici sv. Janeza v Juni je bil še leta 1838 kamen z napisom: Ticio Primi Filio fecit civius Marimus Filio Anorum x.

Ko je pred leti cerkovnik te podružnice zidal hišo, je naletel na okostnjak med dvema ploščama, torej rimski grob. Tak rimski sarkofag se rabi za blagoslovljeno vodo. Tudi v lopi leži na tleh del rimskega kamna, na katerem se vidijo še nekatere črke.

KRŠČANSTVO V ČASU RIMLJANOV

V petem in šestem stoletju po Kristusu-tem rojstvu so bili Rimljani v Juenni ali Globasnici že krščanske vere. Ne le misijonarji iz Ogleja, ampak tudi trgovci in vojniki so širili krščanstvo. Leta 579 je bila cerkvena organizacija v oglejski škofiji že tako razvita, da se je zbralo v Gradežu na škofijsko sinodo 20 škofov in so bili podložni oglejskemu patrijarhu. Med drugimi je bil prisoten tudi Virgilius episcopus ecclesiae Scarabensis. Zgodovinar prof. dr. Egger meni, da je ta škof imel svoj sedež na gori sv. Heme ali Rozalije. To utemeljuje s tem, da je tam leta 1914 izkopal škofovo cerkev, župno cerkev in krstilnico. Tla vseh treh stavb so krita z mozaiki. Napis v škofovi cerkvi pove, da je žena z imenom Mansueta dala napraviti 100 kvadratnih čevljev mozaičnih okrasov iz svojega premoženja. Cerkev za ljudstvo je zidana v pravokotu. V njej se vidi polukrožni sedež za duhovnike in oltar. Škofova cerkev ima polkrožno apsido, sicer je tudi zidana v obliki pravokota. Ob notranji steni apside je sedež za duhovnike.

Krstnica je zidana v obliki osmerokota, znotraj je šesterokoten vodnjak, v katerem so krščevali ljudi z obilnavjem. Bržkone je bila ta stavba krita z leseno streho. Vsa ta prvokrščanska poslopja so stala v neposredni bližini sedanje cerkvice sv. Rozalije.

Ker je torej stanoval v VI. stoletju na gori pri sv. Rozaliji škof s svojo duhovščino, je to dokaz, da je takrat ljudstvo v podjunijski dolini bilo že krščanske vere, ki pa jo je preseljevanje narodov spet uničilo.

CERKVENA ZGODOVINA

Marijina kapela v Globasnici je bila od začetka podružnica župnije sv. Mihaela pri Pliberku. Zadnji Šponhajmvec Ulrik III. je to cerkev podaril leta 1265 za mašno ustanovo dobrolskemu samostanu zaradi izrednih zaslug tedanjega prošta Ivana. V darilni listini, pisani v Grabštajnu, navaja vojvoda, da je podaril samostanu svojo, od prednikov podedovano patronsko pravico do Marijine kapele v Globasnici, z gozdovi, travniki, pašami, lovom, ribolovom in z vsemi pravicami, ki so jih bili predniki do te cerkve imeli. Zato pa morajo korarji zanj in njegove prednike brati obletnico.

Morda se ljudstvo v Globasnici ni moglo privaditi novi in bolj oddaljeni cerkvi v Dobrli vasi, ampak je še vedno rajši zahajalo v Šmihel, kjer so imeli svoje rajne pokopane, ali pa se šmihelski župnik ni hotel odpovedati svojim pravicam, ter sta prošt Ivan in župnik Sigfrid von Altenburg leta 1307 sklenila medsebojno pogodbo, po kateri je prošt odstopil šmihelskemu župniku desetino v Dobu, ta pa je proštu in njegovim naslednikom priznal pravico imenovanja in instalacije globasniškega župnika. V znamenje nekdanje neodvisnosti pa naj pride vikar v Globasnici s svojimi župljani vsako drugo leto na predvečer Kristusovega Vnebohoda po dosedanjih navadi s procesijo v Šmihel. Nekaj let pozneje, leta 1323 je pobral papežev poslanec prispevke. V zapisniku je izkazan tudi »Plebano in Globasnitz superior«. To je znamenje, da je bila v Globasnici samostojna župnija z lastnim župnikom.

CERKVENA POSLOPJA

Cerkev Marije Vnebovzete v Globasnici je 22 m dolga in 8 m široka stavba. Lansko leto so cerkev podaljšali. Prezbitelj in ladja sta enako široka. Ladja je krita z rebresi, prezbitelj z grebenskim svodom. Cerkev je bila mnogokrat prezidana. Od prvotne romarske stavbe se je ohranila ladja, ki je segala do zadnjega slavloloka in imela lesen raven strop in je bila v zidovju nižja in ožja od sedanje. Za časa turških napadov je cerkev pogorela, slavlolok se je porušil. Odstranili so apsido, zidali sedanji prezbitelj in slavlolok, prejšnjega pa so porabili za stransko južno kapelo. V času pozne gotike so postavili služnike in cerkev obokali z rebresi. Leta 1700. so prizidali južno kapelico in končno še žagrad severni steni. Masivni gotični stolp na južni strani so prizidali istočasno ka-

kor prezbitelj s podporniki, koncem XV. stoletja.

Oltarni nastavki so iz srede XVIII. stoletja. Na glavnem oltarju je kip Marije z Jezusom, nad njo Bog Oče, obdan od angelov. Ob strani stojita sohi sv. Petra in Pavla.

Na stranskem oltarju je slika sv. Marjete, na tretjem slika sv. Katarine. V stranski kapeli stoji oltar, posvečen sv. Barbari. Nad kipom sv. Barbare je slika sv. Dizme, ob straneh kipi sv. Apolonije in Lucije. Oltar je iz približno leta 1770.

KOSTENJACA

Na pokopališču stoji severno od cerkve okrogla stavba iz dveh kolobarjev, ki se spajata. Spodnji del je služil za shrambo kosti, zgornji za maševanje. Stavba je iz XIII. stoletja. Durnik je iz rezanega kamna v šilastem loku. Križnati svod ima rebresa, streha je koničasta. Oltarček nosi sliko sv. Mihaela, ob straneh se podobe patronov zoper kugo sv. Boštjana in Roka. Postavili so ga v času kuge leta 1680.

Na pokopališču stoji tudi kamenit steber, ki je iz konca XV. stoletja. Podstavek je štirioglat, na njem stoji šesterooglati votel steber z laterno, ki jo pokriva lesena streha.

DUPLINA SV. ROZALIJE

Nekaj korakov zapadno od cerkve sv. Rozalije na gori je v zemlji lijak podobna, kakih 20 m globoka odprtina, ki nudi pogled v duplino sv. Rozalije. V njo pa je mogoče priti le od severne strani iz doline. Ta naravna votlina je bila kakor nalašč pripravna za čiščenje sv. Rozalije, ki je v podobni votlini na gori Pellegria skozi 18 let kot puščavica živela in umrla leta 1160. Njeno truplo so prenesli leta 1624., ko je razsajala kuga v mestu Palleru na Siciliji, v to mesto in je kuga prenehala. Od tega časa jo posebno častijo kot pomočnico zoper kugo.

Že 11 let pred izbruhom kuge, torej leta 1669, je jezuitski superior v Dobrli vasi postavil v duplino kamenit kip sv. Rozalije, visok 7 čevljev, ki ga je izklesal neki kipar v Mariboru. Ta kip so spravili po vrveh skozi odprtino v duplino. Po izbruhu kuge leta 1680. je ljudstvo še z velikim zaupanjem pribežalo tudi v to duplino k podobi sv. Rozalije. Maševati v tej duplini pa je arhidjakon leta 1692. prepovedal, dokler dupline ne pripravijo dostojnejše in kraja varnejše ne uredijo. V votlini izvira tudi vrelec, o katerem pripovedujejo, da ima zdravilno moč. Zdaj stoji tam lesena kapelica.

PODRUŽNICA SV. JANEZA

stoji na osamljenem hribčku, 10 m visoko nad ravnino. Od prvotne v letu 1154. omenjene cerkvice se ni nič ohranilo. Sedanja stavba je, kakor je razvidno iz letnice na zunanji steni, iz leta 1678. Cerkvica ima lopic, 9 m dolgo, 5 m široko ladjo, duhovnišče je sestavljeno iz osmerokota 3 m dolgo in 4 m široko. Prezbitelj ima grebenast svod, ladja lesen raven strop z letnico

1735. Nad prezbiterijem je nadstrešni stolpič, ki ga je vizitator leta 1708. ukazal postaviti. Južni steni duhovnišča so pozneje (leta 1717.) prizidali zakristijo (žagrad).

GLAVNI OLTAR

ima vijugaste stebričke, okrašene z grozdjem. Krasijo ga alkantski listki in je iz okoli leta 1700. V glavni dolbini stoji Marija z Jezuskom. Prej je bila v oltarju slika, ki visi zdaj na steni.

Oltar na evangelijski strani je posvečen sv. Galu, ki ima opatovo palico v eni roki, v drugi knjigo, oblečen v meniško črno haljo. Na prsih ima križ. Okraski so iz časa rokokoja, srede XVIII. stoletja. Iz istega časa je oltar na evangelijski strani, ki nosi kip sv. Uršule.

PODRUŽNICA SV. SIMONA

stoji visoko pod skalovjem v Peci. Obstoja iz lope, podolgaste ladje in duhovnišča, ki konča s tremi stranicami osmerokota. Ladja in prezbitelj sta krita z lesenim poslikanim stropom. Sedanja cerkvica je bila posvečena leta 1612. Dva oltarja sta iz leta 1662. Eden je nekaj let starejši.

CERKEV SV. ROZALIJE

Cerkvica stoji na gori, od koder je krasen pogled po podjunijski dolini. Pred ljudskim preseljevanjem je stala tu škofova cerkev in je bil škofijski sedež. Leta 1498. so zidali tu cerkev, posvečeno bl. Hemi. Ta cerkvena stavba je bila posvečena leta 1519. in se imenuje spet v listinah leta 1567. Vzhodni del sedanje stavbe je še ohranjen v gotskem slogu. Ko je leta 1680. nalezljiva kužna bolezen davila ljudi po Štajerskem in se pojavila v Zgornjih Libu-čah pri Kerbasu in šla dalje proti Podjunijski dolini, so se skoraj vse župnije v dobrolski arhidijakoni zaobljubile sezidati cerkev sv. Rozaliji na čast. Zbrali so po vseh župnijah denar za zgradbo in duhovniki so oznanjevali darila s prižnic. Od zbranih darov so prizidali prejšnji cerkvi bl. Heme kapelico sv. Rozalije in podaljšali stavbo tako, da je zdaj v njej šest oltarnih nastavkov. Tudi stolp so ob tej priložnosti sezidali, prejšnji leseni nastavek pa je še ostal do leta 1745. Čudno je dejstvo, da je kuga prenehala v župnijah, ki so obljubile zidati cerkev na čast sv. Rozaliji. Vseh osem župnij je preskočila in razsajala naprej v Rožu. Ko sta grof pl. Rosenberg in rektor P. Pankracij Pienls določila stavbeni kraj na gori, so začeli začetkom majnika leta 1681. dovažati gradivo za stavbo in do 4. septembra, do godu sv. Rozalije istega leta je bilo poslopje že deloma končano. Ta dan je bil posebno slovesen za Podjuno. V desetih procesijah je prišlo nekaj tisoč ljudi z 23 duhovniki k blagoslovitvi cerkve. Komendant Matevž Olipic je pridigal zbranim množicam. Streljanje z možnarji, godba, slovesni Te Deum so obhajali. Slovesnost je končala s poedinom pri cerkvenem ključarju, po domače Gradišarju. Cerkev pa so zidali še nekaj let, tako hudo je bilo takrat za denar. Potem je pa 21. oktobra 1684. leta obhajal svojo novo mašo v nedokončani cerkvi novomašnik Ožbolt Klokari. Kapelica sv. Rozalije pa še leta 1696. ni bila popolnoma dogotovljena, ker opominja vizitator naj jo dokončajo.

Iz našega slovstva

12.

Andrej Smole (1800—1840) je bil po rodu Ljubljčan. Pisateljskega daru ni imel, vendar je z veliko vnemo zbiral narodno blago. S Prešernovo pomočjo je Smole izdal »Pesme Valentina Vodnika«, Linhartov »Veseli dan ali Matiček se ženi« in prevod Garrikove komedije »Varh«.

*

Leta 1837. je prišel v Ljubljano poljski rodoljub Emil Korytko (1813—1839). S Prešernom sta si kmalu postala dobra prijatelja in tako je tudi Korytko zajela prerodna miselnost. Vneto je zbiral narodno blago in se zanimal za narodopisje sploh. Umrl je prej, preden je izšla njegova zbirka »Slovenske pesni kranjskega naroda«.

V času KČ se je pojavilo vprašanje, ali naj Slovenci ohranijo slovenščino kot književni jezik ali pa se naj pridružijo Gajevi zamisli in prevzamejo ilirščino.

Ta ideja je našla največ odmeva na vzhodnem Štajerskem, ker je imel ta del Slovenije s Hrvaško najboljše stike. Glavno središče ilirizma je bil Gradec. Od Slovencev se je za ilirizem najbolj navduševal Stanko Vraz.

*

Stanko Vraz je bil rojen leta 1810 v Cerovcu pri Ljutomeru. Umrl je leta 1851.

Vraz je bil jezikovno zelo izobražen. Poznal je vse slovanske in mnoge moderne jezike. Predvsem je zbiral narodne pesmi, pa tudi sam je pesnil. Ker v Ljubljani niso razumeli njegovega prizadevanja za uvedbo ilirščine, njegove pesmi niso mogle v KČ, čeprav jih je več poslal njenemu uredniku. Zaradi nerazumevanja v Ljubljani se je pričel naslanjati na Zagreb, kamor se je leta 1838 tudi za stalno preselil.

Prva slovenska knjiga, ki je izšla v gajici, so bile slovenske narodne pesmi, ki jih je leta 1839 izdal Vraz pod naslovom »Narodne pesmi ilirske«.

*

V istem letu, ko je izšel »Krst pri Savici«, smo dobili Slovenci tudi prvo izvirno povest »Sreča v nesreči.« Spisal jo je višnjegorski župnik Janez Cigler (1792 — 1869).

Cigler je bil slovstveno zelo izobražen človek. Napisal je več sestavkov, ki jih je objavila KČ. Znal je tudi več tujih jezikov. Zanimanje za slovenščino sta mu vzbudila Vodnik in Ravnikar.

Cigler je pisal za preprosto ljudstvo. Njegova povest »Sreča v nesreči« je še dolgo vplivala na slovenske pripovednike. Tudi Levstik se je o njej prav pohvalno izrazil.

V letih po uvedbi šolske reforme, ki jo je ukazala Marija Terezija, so se mnogi slovenski duhovniki lotili ustanavljanja nedeljskih šol. V teh šolah so učili otroke razen verouka tudi branja, pisanja in računanja. V tej šoli so učili otroke le v slovenščini in za pouk uporabljali le slovenske učne knjige. Najboljša takratna učna knjiga za šole je bila Slomškova »Blaže in Nežica v nedeljski šoli«.

Kar je naredil Prešeren za slovensko slovstvo, to je naredil za narodno in duhovno prebujenje njegov sodobnik Anton Martin Slomšek.

*

Slomšek se je rodil kot sin kmečkih staršev, dne 26. novembra 1800 na Slomu pri Ponikvi na Štajerskem. Izredno nadarjeni deček je našel v kaplanu Jakobu Prašnikarju dobrega učitelja. Spominjka plošča na košatem orehu pred šolo v Ponikvi nas spominja na to, da je bil tam odlikovan dvanaestletni Slomšek kot najboljši učenec. To je ostal tudi v latinski šoli v Celju, kamor ga je spravil kaplan Prašnikar proti očetovi volji. Oče je želel, da bi prevzel Slomšek domačijo. Ker je imelo Celje samo 6 razredov gimnazije, je šel Slomšek v jeseni 1819. leta v Ljubljano na licej, kjer je bil sošolec Franceta Prešerna. Tu je zvedel, da lahko v Senju na Hrvaškem konča dva razreda v enem letu. Odsel je v Senj in do bil koncem šolskega leta 1819/20 spričevalo s samimi odličnimi ocenami. Vesel, da je pridobil eno leto, se je vrnil domov in zaprosil za sprejem v bogoslovje.

*

Na gimnaziji v Celju je poučeval Slomška slovenščino profesor Župančič. Ta je vzbudil v mladem dijaku narodno zavest in ga vzbujal k pisanju nalog, spisov in pesmic v slovenskem jeziku. Tudi v bogoslovju je Slomšek ves svoj prosti čas posvetil proučevanju materinščine. Slovel je kot najboljši poznavalec slovenskega jezika med vsemi bogoslovci, tako da ga je leta 1822 ravnateljstvo bogoslovja prosilo, naj prevzame pouk slovenščine na bogoslovju. Slomšek se je vabilu z veseljem odzval in je tako postal prvi učitelj slovenščine na celovškem bogoslovju. Že takrat je bil Slomšek v dobrih odnosih z odličnimi rodoljubi in pisatelji.

Posebno priznanje za svojo vsestransko vnemo je dobil s tem, da je bil že po tretjem bogoslovnem letu posvečen v mašnika. Novo mašo je pel v Olinju pri Podčetrtku, kjer je župnikoval njegov nekdanji učitelj Prašnikar.

Prva Slomškova kaplanska služba je bila na Bizelj-skem, kamor je prišel leta 1825. Slomšek se je takoj lotil organizacije šole in je vsako nedeljo poučeval kakih 70 otrok. V času svojega kaplanovanja na kmetih je bil srečen in zadovoljen. Tu je spesnil ponarodele: »En hribček bom kupil« in »Slovenec Slovenca vabi«, da bi z njimi odpravil pohujšljive in neprimerne pesmi, ki so jih peli po bizeljskih vinogradih. Po dveh letih je bil premešen v Novo cerkev pri Celju, kjer je z enako vnemo opravljal svojo službo. Kmalu je vzbudil pozornost pri predstojnikih; leta 1829 je bil imenovan za spirituala (duhovnega vodnika) na celovškem bogoslovju.

Tu je deloval z vso vnemo in resnostjo na verskem in kulturnem področju. Bogoslovcem je odkrival lepoto slovenščine in jih seznanjal s sodobnimi literati: Prešernom, Ravnikarjem, Vodnikom in drugimi. Največ časa pa je Slomšek posvetil pozitivni narodni zavesti ob jezikovni meji. Seznanil se je z rodoljubi Matijo Majarjem, Ahacijem in Janežičem.

Po devetih letih svojega neumornega dela v Celovcu je dobil mesto v Vuzenici. Svojim faranom ni bil le dušni pastir, temveč učitelj, vodja in pomočnik ter svetovalec.

(Dalje prihodnjič.)

Disana poljana

CVETJE IZ ŽABJEKA

Ali veste, kje je Žabjek? Ne? No, vam bom zaupal, da je to tisti prelepi in nepozabni del ljubljanskega predmestja, v katerem pred dvajsetimi ali tridesetimi leti ni bilo skoro v nobenem oknu cele šipe. Pa ne mislite, da je bila temu morda kriva zanikrnost gospodarjev in stanovalcev ali da je morda primanjkovalo steklarjev. Kaj še! Vzrok je bil čisto drugi. V vrsti številnih »vzgojnih« panog, ki jih je Žabjek v tistem času nudil svojim »gojencem«, je zavzemal militarizem prvo mesto. »Mirovne konference« so bile Žabjičanom nepoznan pojem. Napadi in protinapadi so se vrstili ob vsakem letnem času in ob vsakem vremenu. »Orožja« ni zmanjkalo nikoli. Poleti kamenje, pozimi trde snežene kepe. Če je za kratek čas nastopilo premirje, potem je bil ta čas gotovo namenjen za kake druge »velevažne« podvige, za katere pa starejši prebivalci navadno niso imeli posebnega razumevanja. Policaj Korle, kateremu je bila oblastno poverjena skrb za red in mir na Žabjeku, je gotovo zaslužil svoj pokoj najmanj deset let pred svojimi tovariši, ki niso imeli časti, da bi krotili in hladili vročo kri žabjiške mladine.

Pa to je bilo nekoč...

Danes vlada na Žabjeku isti dolgčas, hočem reči red, kot v drugih urejenih okrajih.

V tistem času, ki ga imam v mislih, sta bila med žabjiško mladino najlepša cvetova: Jože in Tone. V ljudski šoli na Prulah, kamor so ju kruti starši pošiljali pet let po najpotrebnejše znanje, nista dosegla drugega uspeha kot prezgodnjo osi-velost razrednika Marolta. Zato pa sta bila odličnjaka v »šoli« pod žabjiškimi ko- stanji. Tu je bil njun svet, tu sta rastle in se bistrila v strah vsem posestnikom sad- nega drevja, na jezo vsem zakupnikom ri- bolova, v trepet vsem mačkom in psom cele okolice.

Pa je kruta usoda, ki nikomur ne priza- naša, posegla nekega dne neusmiljeno tu- di v njuno življenje. Dosegla sta ravno ti- sta leta, ki so bila po mnenju njunih star- šev primerna, da zamenjata šolo na Prulah in pod kostanji z delavnico. In tako se je zgodilo, da je dobil Jožeta in njegova uše- sa v najem ključavničar v Florjanski uli- ci, Tone pa je postal neprostovoljen član družine plesarskega mojstra na Bregu. Zbogom življenje, zbogom svoboda. Začela se je doba dela, bre in klufut.

Pa je treba njima v čast priznati, da sta sredi vseh grenkih »dogodkov«, ki spre- mljajo vajuca v učni dobi, junaško vztrajala in zrastle v postavna fanta, za katerima se je z dopadanjem ozrlo marsikatero deklj- ško oko. Toda nemirno kri in staro prija- teljstvo iz dni svobode sta obdržala. Nede- lje so bile njune in takrat sta si navadno izplačala vso krivico omejevanja svobode.

Tako se je primerilo, da sta megle- nega nedeljskega dopoldne postopala brez cilja po mestu in se znašla pred ljubljanskim kolodvorom v trenutku, ko je prisopihal na postajo kamniški »brzec«. Pri izhodu sta nekaj časa dolgočasno opazovala pot- niki, ko naenkrat šine Jožetu v glavo »ide- ja«. Samo par besed Tonetu in že sta bi- la sporazumna. Tone je prevzel vlogo kmet- skega fanta iz kamniških hribov, ki je prvič v življenju prišel v Ljubljano, Jože pa njegovega, že dalj časa v Ljubljani bi- vajočega prijatelja. V teh vlogah sta važno vstopila v poln tramvaj in se zrinila v sredo gneče. Tu sta se naredila, kot da sta sama in začela glasen pogovor, da se je čul po vsem vozu. Navidno ves zaskrbljen in boječ sprašuje Tone Jožeta:

»Ja, kaj se že res tako dobro spoznaš v Ljubljani, da se ne bova zgubila. Meni bi se zmešalo v tem Babilonu!« Jože pa ves samozavesten: »Nič se ne boj, Tone. Saj sem že skoro eno leto v Ljubljani in jo po- znam kot naše hribe. Razkazal ti bom vse ljubljanske zanimivosti, da se boš čutil.«

V tem tramvaj potegne. Tone od začu- denja zaja: »Kakšna hudimanova copr- nija pa je to, ki gre brez konj?«

Jože mu pojasni: »Veš, Ljubljana je ve- lika, ceste trde, ljudje pa vsi strgane pod- plate. Zato imajo tramvaj, ki je najcenej- ši, ker nič ne žre.«

»Strela, pa kako ti gre«, se čudi Tone brzini.

»M m m, ker Ljubljaničanom se vedno mu- di, če imajo delo ali pa ne,« mu pojasni Jože. »Poznam se z nekim takim inženirjem, ki je za furmana pri tramvaju in ta mi je zaupal, da bodo kmalu imeli tak voz, ki bo vozil nad hišami in ljudi odlagal na strehe.«

Potniki v tramvaju so z zanimanjem sle- dili razgovoru in se muzali. Tramvaj je za- vil iz Masarykove na Dunajsko cesto.

»Saprament, kakšne hiše in kar ena zra- ven druge!« zija Tone,

»Le potrpi. To še ni nič. Videl boš tudi eno vrh druge in še kaj zanimivega«, ga tolaži Jože.

»Ja, tu imajo pa kar žive ljudi v izlož- bah. Ali jih prodajajo?« vprašuje Tone in strmi v velika okna kavarne Evrope, kjer sede dopoldanski gostje.

»Kaj še, to je vendar ljudska univerza. Tu posedajo vsi tisti, ki imajo doma sitne žene ali pa premalo dela«, je vseveden Jože.

Ljudje v tramvaju se smejejo s sprevod- nikom vred.

»Bog se usmili, kaj pa je to?« se navi- dežno ustraši Tone nebotičnika.

»To«, razlaga Jože, »je ljubljanska no- rišnica.«

A! zija Tone. »Kaj je toliko norcev v Ljubljani?«

»O, še premajhna je. V kratkem, pravijo, bodo postavili še eno.«

Smeš iz tramvaja se razlega na cesto.

»Kaj pa je tu, da je toliko ljudi sku- paj?« se čudi Tone promenadi na Aleksan- drovi cesti.

»Pasji sejem«, je Jožetov odgovor, ki

Alphons Daudet:

SKRIVNOSTNI MLIN

Stari muzikant France je od časa do ča- sa prišel k nam vasovat in kuhanu vino pit. Zadnjič mi je pripovedoval majhno vasko zaloigro, ki ji je bil pred kakimi dvajsetimi leti tudi moj mlin priča. Mo- žakova povest me je ganila in skušal vam jo bom ponoviti, kakor sem jo bil slišal.

Predstavite si za trenutek, dragi čitate- lji, da sedite pred vrčem dišečega vina, star muzikant pa je pripovedovalec.

»Naša dežela, dragi gospod, ni bila ved- no tako mrtva in malo znana, kot je dan- es. Mlinska obrt je nekoč cvetela in de- set milj naokrog so nam ljudje s kmetij prinašali žito v mletje... Vsi gričji okrog vasi so bili pokriti z mlino na veter. Na levi in desni nisi videl drugega, kot pod smrekami v severnem vetru vrteča se kri- la ter trope osličkov, obloženih z vreča- mi, ki so se vzpenjali in spuščali vzdolž po- tov. In veselje je bilo ves teden slišati od zgoraj pokanje bičev, škripanje platna ter »levo« — »desno« mlinarskih pomočnikov. Ob nedeljah smo kar v skupinah hodili v mline in tam gori so mlinarji dajali za muškati. Mlinarice s svojimi čipkastimi ovratnimi rutami in z zlatimi križci so ho- dile lepe kot kraljice. Jaz sem igral in ra- jali so prav do črne noči. Vidite, ti mlini so bili veselje in bogastvo naše dežele.

Na nesrečo pa je nekim iz Pariza prišlo na misel, da so ob cesti v Taraseon po- stavili parni mlin. Vsaka novotarija vleče. Ljudje so začeli svoje žito pošiljati v par- ni mlin in ubogi mlino na veter so ostali brez dela. Nekaj časa so se skušali bori- ti, toda para je bila močnejša in — gorje! — drug za drugim so se morali zapreti. Osličkov nisi več videl prihajati... Lepe mlinarice so prodale svoje zlate križce... Nič več muškata, nič več rajanja! Sever- nik je zastoj pihal, krila so ostala nepre- mična. Potem je nekega dne dala občina zidovje podreti in na njegovem mestu so nasadili vinske trte in oljke.

Vendar se je neki mlin v vsem tem po- lomu le obdržal. Pogumno se je vrtil na- prepaj na svojem gričku, — parnemu na kljub. To je bil mlin mojstra Carnilla.

Mojster Carnille je bil star mlinar, že šestdeset let je živel med samo moko in bil ves vdan svojemu poslu. Ko so posta- villi parni mlin, je bil kot ponorel. Ves te- den je tekal po vasi, zbiral ljudi okrog se- be in kričal na vso moč, da hočejo z mo- ko iz parnega mlina zastopiti vso deželo. »Ne hodite doli,« je govoril, »ti razbojniki pripravljajo kruh s pomočjo pare, ki je hudičeva iznajdba, medtem ko jaz delam s severnikom in severovzhodnikom, ki sta kot božji dihi...« Poleg teh je našel še kopo drugih lepih besed v hvalo mlinov na veter, vendar ga nobeden ni poslušal.

Tedaj se je razjarjeni starec zaprl v svoj mlin in tam živel osamljen kot divja žival. Niti svoje vnukinje Vivette ni moral ob- držati pri sebi. Bila je petletni otrok in po smrti svojih staršev ni imela na svetu drugega kot njega — svojega starega očeta. Uboga mala si je morala povsod naokrog po kmetijah služiti svoj kruh: pri žetvi, svilopreji in pri oljčnih trgativah. In vendar bi človek sodil, da je imel stari oče tega otroka nadvse rad. Ob najhujšem soncu je prehodil po 4 milje, da jo je obi- skal na kaki kmetiji, kjer je delala, in ko je bil pri njej, jo je cele ure gledal in plakal...

V vasi so mislili, da je stari mlinar iz- skoposti poslal Vivetto od hiše. Na vsak

povzroči zopet nov izbruh smeha med pot- niki.

»Slišite Vi, se obrne starejši gospod k Jožetu ali imate za norca samo svojega prijatelja ali nas vse?«

Jože pa nadaljuje z razlago in razkazo- vanjem, kot da se vprašanje ne tiče njega.

»Kdo pa je to?« se začudi Tone Prešer- novemu spomeniku.

»Napoleon!« zatrobenta Jože tako glas- no, da prisluhnejo celo ljudje na pločniku.

»Jej, pa kar trije mostovi skupaj. Zakaj pa je to dobro?« vrti Tone glavo ob pogle- du na tromostovje.

»Ti tega ne razumeš,« pojasnuje Jože, »Ljubljaničani so namreč skoro vsi drug dru- gemu dolžni, pa se neradi srečujejo. Pa so zato napravili najprej dva mostova, enega za upnike, drugega pa za dolžnike. Ker pa je bila nevarnost, da si kljub temu skočijo v lase, so postavili še v sredi enega.«

»Aj, to je bilo pa pametno«, resno odo- brava Tone.

Ljudje v tramvaju se pošteno zabavajo. Eni se krohotoajo, drugi zmerjajo. Jože in Tone se ne zmenita niti za ene niti za druge.

»Dragi moj, se obrne prijazen gospod k Tonetu ali vi svojemu prijatelju res vse verjamete?«

»Zakaj bi mu ne?« je začuden Tone.

»Zato ker je prismojen, ali pa vas na- lašč vleče,« mu odgovori gospod.

»Naj ne zamerijo, gospod,« vpraša Tone in ga prav nedolžno pogleda, »ali so oni Ljubljaničani?«

»Seveda,« odgovori vprašanec. »Zato pa vam povem, da ni res, kar vam vaš prija- telj kvasi.«

»No, če ste res pravi Ljubljaničan, potem pa že vem, kdo ima prav,« mu zasoli Tone.

»Kako?« je gospod užaljen.

»Tako,« odgovarja Tone. »Veste, je pri- šel v naše hribe nekoč nek takšen ljubljani- ski škric« in vprašal, katere krave imajo kislo mleko. Od takrat pa tudi jaz vem, kje je doma kisla pamet.«

Ljudje se od smeha drže za trebuhe, gospod pa užaljen izstopi, čeprav še ni pri- šel na cilj. Jože in Tone pa nemoteno na- daljujeta:

»Ljubljanski muzej,« pokaže Jože na me- stni magistrat.

»Kaj pa je to: mu — mu — zej?« se dela nevednega Tone.

»No, to je poslopje, kjer se shranjujejo starine.«

»Aha!« se posveti Tonetu, kot pri nas shramba za polomljeno orodje.«

»Da, nekaj podobnega,« mu pritrdi Jože.

»Cerkev sv. Florijana,« predstavi Jože stolnico.

»Ježeš, to je vendar šenklašč — stolni- ca,« zavili stara ženica in vsa preplašena pričakuje, kdaj bo treščilo v brezbožneža.

Jože in Tone pa očividno teh skrbi nimata in mirno, toda glasno nadaljujeta z razgle- dom mestnih zanimivosti.

»To je pa spomenik kralja Matjaža iz rimske dobe,« pokaže Jože na Vodnikov spomenik.

»Pa smo se učili v šoli, da ima brado in brke, sedem kometcev dolge,« je razočaran Tone nad svojim nekdanjim učiteljem.

»Temu je kriva ljubljanska moda,« zmig- ne Jože z rameni. »Ker so se dale ostrici vse branjevke, ki tu za njegovim hrbtom prodajajo zelje in čebulo, tudi njemu ni kazalo drugega!«

Tone je vidno zadovoljen ob spoznanju, da v šoli le ni bil glede brade in brk pre- varan.

Pred mestnim gasilnim domom razlaga Jože, da je to največja ljubljanska restav- racija, kjer nikoli ne zmanjka pižave. Ljudje pleskajo in se krohotoajo. Nekateri bi morali že davno izstopiti, pa so pozabili na vse opravke in se peljejo naprej, ker »cirkus« je le zanimiv in poceni. Par sit- nežev zahteva, da oba fanta postavijo na ce- sto, toda sprevodnik izjavi, da sta pravilno plačala vozovnico in se imata zato pravico voziti. Naša znanca pa, kot da se ju vse to ne tiče, se verno pogovarjata dalje. Čim večji je trušč, smeh in zabavljanje v tram- vaju, tem glasnejša sta tudi onadva.

Ko se peljejo čez šentpeterski most, »po- grunta« Jože, da je to tisti most, raz kate- rega je Martin Luther skočil v Dravo in utonil. Šentpeterska vojašnica je naenkrat postala ostanek Dioklecijanove palače na Viču.

Tri četrtnine potnikov vije krč od smeha, eno četrtno od jeze in užaljenosti. Izstopil že davno ni nihče, vstopiti pa je tudi ne- mogoče, ker ljudje visijo kar na stopnicah kot roj čebel. Sprevodnik je pozabil na svo- jo službo in se smeje z drugimi vred. Voz- nik ima solzne oči od smeha, čeprav je ves nesrečen, ker ne more ujeti celega pogo- vora. Jože in Tone pa sta za vse to gluha in slepa.

»Kakšna cerkev pa je to?« vpraša Tone ob pogledu na šentpetersko cerkev.

»Sv. Kozma in Damjan v šiški,« važno pojasni Jože.

»O ti moj Bog!« vzdihne priletna mami- ca, »saj ni res, to je vendar Sv. Peter.«

Tone jo samo pomilovalno pogleda, češ, kaj misliš, da midva ne znava ločiti Sv. Petra od Kozma in Damjana.

»No, vidiš Tone, sedaj smo pa dospeli do najiminitnejše ljubljanske ustanove,« po- kaže na deželno bolnico.

»To je mestna klavnica,« razlaga počasi in s povdarkom. »Tu režejo roke, noge, no- sove in druge podobne izrastke!«

»Kako? Živini?« vpraša Tone začuden.

»Ne! Ljudem!«

Ta je bila pa le prehuda. Ljudje so spo- znali, da se fanta norčujeta iz njih in vse- ga sveta. Zdravnik, ki je bil med potniki in ki se je do sedaj smejal in zabaval z drugimi vred, se je naenkrat čutil smrtno užaljenega in je poklical stražnika, ki je imel službo pred bolniškim poslopjem. Oba fanta so postavili na cesto in policaj je najprej zahteval zasiljanje priči in očivid- cev. Ljudje so pričali vse navzkriž, eni za, drugi proti fantoma in policaj je pisal... pisal...

Ko je bil obsežen zapisnik končno gotov, so se ljudje najprej spogledali, potem pa bruhili v smeh: oba fanta sta namreč med- tem izginila brez duha in sluha. Policaju so se od sramu in užaljenega samoljublja pobesili brki kot jesenska megla. Jože in Tone pa sta se med tem že peljala z nas- protnim tramvajem nazaj v mesto kot naj- pohlevnejša in najmirnejša potnika. Prav nič nista bila voljna prijetnega izleta kon- čati na policijski stražnici. Kajti če bi po nerodnosti to dopustila, potem bi ne bila pristna ljubljanska cvetova, vzrastla in vzgojena pod žabjiškimi ko stanji.

— n — f —

Limbarski:

Domovini

Ti edina,
moja draga domovina,
na srce si prikovana,
kjer te ni, tam zeva rana.

Kdor te nima,
ve, kaj je na tujem zima,
kaj sirota je brez strehe,
brez sočutja in utehe.

Kar sem ljubil,
vse z domovjem sem izgubil,
le spominov luč še sveti,
teh ne morejo mi vzeti.

Iz daljave
sin pošilja ti pozdrave.
Trudna pot in hladna noč je,
sprejmi v toplo me naročje.

Skrivnostni mlin

(Nadaljevanje s 4. strani.)

ročil otrokoma svoj neuspeh. Uboga jag-njeta nista mogla verjeti. Prosila sta me kot Boga, naj jima dovolim, da bi šla sama v mlin pogovoriti se s starim očetom... Nisem jima mogel odreči in — frft — zaljubljenca sta že odhitela.

Ko sta prišla gori, je bil mojster malo prej odšel. Vrata so bila dvakrat zaklenjena, toda možak je bil zunaj pozabil svojo lestev. Otrokoma je nenadoma prišlo na misel, da bi se vtihotapila skozi okno in pogledala, kaj je pravzaprav v tem slo-vitem mlinu.

Neverjetno! Prostor za mletje je bil pra-zen. Nobene vreče, niti zrna žita nikjer! — Niti trohice moke! Niti tistega prijetnega toplenga vonja po zdrobljenem žitu, tistega značilnega dišečega duha vseh mlinov, ni-si čutil. Drevnjak je bil pokrit s prahom in veliki suhi maček je spal zgoraj.

Spodnji prostor je bil videti prav tako bešen in zapuščen — slaba postelja je bi-la tam in na stopnici kos kruha, v kotu pa so stale tri ali štiri preperele vreče, iz katerih sta se vsipala pesek in sadra.

To je bila torej skrivnost mojstra Car-nilla. To gmoto je torej prevlačeval zvečer po cestah, da bi rešil čast svojega mlina in bi ljudje mislili, da melje moko... Ubogi mlin! Ubogi Carnille! Že zdavnaj so mu parni mlini prevzeli zadnji košček dela. Krila so se neprestano vrtela, mlin-ski kamen pa se je vrtel v praznem.

Otroka sta se vrnila oba v solzah in mi povedala, kar sta videla. Srce mi je poka-lo, ko sem ju poslušal... Niti minute ni-sem odlašal. Pohitel sem k sosedom in jim v dveh besedah vse povedal. Sporazumeli smo se, da je treba takoj znositi v Carnil-lov mlin vse žito, kolikor ga je doma in pri roki. Kakor rečeno, tako storjeno! Vsa vas je šla na pot. Prišli smo gori in z na-mi pravcata procesija oslov, natovorjenih z žitom — s pravim žitom, seveda!

Mlin je bil na strežaj odprt... Mojster Carnille je pred vrati sedel na vreči peska, glavo je imel med rokami in plakal. Opa-zil je bil, da so med njegovo odsotnostjo vdrli k njemu in odkrili njegovo žalostno tajnost.

»Joj meni!« je govoril. »Ne preostane mi drugega kot umreti... Mlin je oneča-ščen.«

In jokal je, da bi se duše trgale, klical svoj mlin po vseh imenih, govoril je z njim kot z živim človekom.

V tistem trenutku so se prikazali osli in mi vsi smo pričeli klicati na vse grlo kot v starih dobrih mlinarskih časih:

»Hej, mlinar! — Hej, mojster Carnille!« In vreče so se nakopile pred vrati in povsod so se lepa rečeca zrna stresala po tleh...

Mojster Carnille je debelo gledal. Vzel je žito v svoje stare dlani in smeje in jo-kaje govoril:

»To je vendar žito!... Bog nebeški! — Pravo žito!... Pustite, naj se ga nagle-dam!«

Potem se je obrnil k nam:

»Oh, saj sem vedel, da se boste vrnili k meni. Oni v parnih mlinih so sami ta-tovi.«

Hoteli smo ga slovesno odnesti v vas: »Ne, ne, otroci moji. Najprej moram da-ti jesti svojemu mlinu... Pomislite ven-dar! Tako dolgo že ni dobil ničesar pod zobe!«

Gledali smo ubovega starčka, kako se je obračal na levo in desno in imeli smo sol-ze v očeh. Izpraznjeval je vreče, nadzoroval mlinjski kamen, zrnje pa se je drobi-lo in droban, bel prah se je dvigal proti stropu.

Nam v dobro moram povedati: od tiste-ga dne nisimo starega mlinarja nikdar pu-štili brez dela. Potem je mojster Carnille nekega jutra umrl in naš zadnji mlin se je prenehal vrteti, takrat za vedno...

BETATRON**Velika pridobitev atomske fizike**

Ime betatron izvira od grške črke beta, s katero fiziki označujejo elektrone, ki imajo veliko energijo, kot so na primer tisti, ki jih vsebujejo radioaktivne snovi; k temu so dodali še grško predpono tron, ki pomeni s pomočjo. Iz tega izhaja, da be-tatron pomeni sredstvo za proizvodnjo elektronov velike klosti.

V fizikalnem institutu univerze v Illi-noisu so zgradili novo napravo, ki more proizvoditi najmočnejše žarke X na svetu in o kateri menijo, da predstavlja največji napredek zadnjih desetih let na področju atomske fizike. Ta naprava se imenuje be-tatron ter jo je iznašel in zgradil mladi profesor D. W. Kerst; omogočila je nov postopek za pospeševanje hitrosti elektronov, ki izhajajo iz betatrona s hitrostjo, ki prav malo zaostaja za hitrostjo svetlobe (300.000 km na sekundo in ki je ne more po hitrosti prekositi nikak tvarni delček). Naprava ima jakost 20 milijonov volt-elektronov; iz tega sledi, da ti elektroni pro-izvajajo žarke X z napetostjo 20 milio-nov voltov.

Hitrost, ki jo da betatron elektronom, je večja, kot jo je kdaj koli mogla povzro-čiti kaka naprava. Učinek teh elektronov — merjen s »curies«, ki je merska enota v atomski fiziki — je isti, kot ga ima 1800 gramov radija, kar je štirikrat toliko, kot znašajo trenutne zaloge radija na svetu in predstavlja vrednost 15 milijonov dolarjev.

SORODNIK CIKLOTRONA

V znanstvenih laboratorijih bo betatron zavzel mesto, ki bo zelo blizu ciklotrona (silno močna naprava za razbijanje ato-mov, ki jo je iznašel profesor E. O. Law-rence s kalifornijske univerze). Betatron in ciklotron se v določenem smislu dopol-njujeta: ciklotron pospešuje hitrost pro-tonov — teži delci, ki predstavljajo jedro atomov — betatron pa pospešuje hitrost elektronov, ki so nekakšni lahki planeti, ki krožijo okoli atomskega jedra. Masa protonov je 1840 krat večja kot od elektro-nov, toda oba delca imata enak električni naboj, ki sta nasprotnih znakov. Zaradi teh razlik je betatron z elektroni visoke ener-gije odprl široko področje raziskovanj, ki je za atomsko fiziko popolnoma novo.

Vendar je notranja sorodnost betatrona in ciklotrona samo v tem, da oba s po-močjo elektrike pospešujeta hitrost atom-skih delcev. Bistvo obeh naprav pa je do-kaj različno. Ciklotron pospešuje hitrost protonov s tem, da jim daje določeno šte-vilo sunkov, medtem ko se ti premikajo v obliki spirale v posebni popolnoma brez-zračni cevi; nasprotno pa povzroča beta-tron elektronom stalne sunke. Ciklotron tehta 60 ton in ga z vsemi postranskimi napravami ne bi bilo moči spraviti v ga-ražo, kjer je prostora za dva avtomobila. Betatron pa z vsemi postranskimi napra-vami ne tehta več kot 4 tone in je manjši kot navadna pisalna miza in z vsemi po-možnimi stroji ter nadzorovalnimi napra-vami vred ne zavzema več prostora kot ne-koliko večja omara. Za obratovanje potre-buje ciklotron jakost 150 kilovatov, med-tem ko jih za betatron zadostuje samo 30.

Na univerzi v Illinoisu deluje betatron že nad eno leto; v tem času je pokazal ve-lik znanstveni pomen in praktične mož-nosti, ki jih ima za medicino, industrijo in tudi čisto znanost.

V medicini pomeni betatron zaradi zelo prodorna moč žarkov X in še bolj zaradi elek-tronov z zelo veliko silo silno važno orožje v boju proti raku. Tudi v industriji je nje-gova uporabnost zelo zanimiva. Pri raz-iskovanju na področju atomske fizike upo-rabljajo betatron kot najmočnejšo napravo za razbijanje atomov; posebno važno je dejstvo, da je moči skrbno nadzorovati šte-vilo in silo delcev, ki jih oddajajo atomi in pa zaradi tega, ker da lahkim elektro-nom takšno brzino, kot je ne more povzro-čiti nobena druga naprava.

POMEN ZA ZDRAVSTVO

Prodorna moč žarkov X z napetostjo 20 milijonov voltov daleč prekaša moč tistih žarkov X z napetostjo 400.000 voltov, ki so jih do zdaj uporabljali v bolnišnicah v terapevtske namene. Začetna preučeva-nja so pokazala, da imajo betatronovi žar-ki X posebno prednost v tem, da je njho-va največja učinkovitost približno 4 cm pod kožo, medtem ko dosedanj žarki X učinkujejo predvsem na površini kože in proti notranjosti njihova sila zelo hitro upada. Poizkusi so tudi pokazali, da s to napravo lahko zdravijo tkivo, ki leži glo-boko pod kožo, ne da bi to kaj vplivalo na kožo ali na maščobno tkivo, ki se nahaja tik pod kožo.

Medtem ko bodo betatron v industriji lahko uporabili v najrazličnejše namene, je zelo verjetno, da najmočnejših žarkov X skoraj ne bo moči praktično uporabljati. Kajti njihova naprava je takšna, da prav

nič ne pridobijo na prodorni sili, četudi po-večujejo voltažo. Znanstveniki, ki so delali poizkuse z betatronom, so dokazali, da po treh milijonih voltov nadaljnje povečanje njihove prodorne sile ne poveča, ampak jo celo zmanjša, kar se je najjasneje poka-zalo pri svincu, ki ga navadno uporabljajo za vrkovanje teh žarkov. Ta rezultat je popolnoma v skladu s teoretičnimi preda-vanji o spreminjanju energije v materijo. Po tej teoriji se spreminjanje energije v materijo prične pri napetosti enega milio-na voltov.

Silo žarkov X, ki jih proizvaja betatron, morejo zelo natančno nadzorovati. To po-sebnost so izrabili v ta namen, da so do-ločili točno količino energije, ki je potreb-na za razkrojitev atomov različnih elemen-tov. Tako so n. pr. ugotovili, da je za raz-krojitev jedra bakra potrebna energija 11 milijonov volt-elektronov in za razkrojitev jedra ogljika sila 19 milijonov volt-elek-tronov. To so prve točne mere, ki so jih ugotovili pri tako visokih silah.

Betatron bo omogočil tudi preučevanje učinkov žarkov X na tistih področjih, kjer so jih do zdaj mogli opazovati samo s koz-mičnimi žarki. Prof. Kerst namerava se-staviti betatron, ki bo proizvajal elektrone s 100 milijoni voltov. Seveda tako visoka sila nima nobenega praktičnega pomena v industriji ali medicini — vsaj za zdaj —

toda imela bo zelo velik pomen za zna-nost, ker bi omogočila nemoteno proizva-janje in preučevanje učinkov, ki jih imajo kozmični žarki. Uspehi, ki jih bodo mogli doseči in iz tega izvirajoče praktične ko-risti — če bodo mogli proizvajati kozmične žarke v laboratoriju — so možnosti, o ka-terih do zdaj znanstveniki ne morejo niti sanjati.

Prof. Kerstov betatron sestoji v bistvu iz dveh delov; močan elektromagnet in po-daljšana cev s popolnoma brezračnim prostorom. Elektromagnet tehta 3 tone in pol ter ga sestavlja 17.500 ploščic iz si-licijevega jekla. Njegova pola imata pre-mer 48 cm. Cev je dolga 48 cm, široka 10 cm in debela 5 cm. V tej cevi krožijo elek-troni po silnicah zelo močnega magnetske-ga polja. Izžareva jih razbeljena žica — podobno kot elektroneke pri radiu — ter jih s pomočjo električnega polja spravlja-jo v cev; to polje spravi v cev vsako se-kundo 180 nabojev.

Porazdelitev silnic so zelo skrbno pre-učili. Ugotovili so, da napravijo elektroni v cevi v sedemstodvajsetinki sekunde pot 400 km, torej dosežejo brzino skoraj 300.000 km na sekundo in silo 200 milio-nov volt-elektronov. Kadar dosežejo elek-troni največjo jakost, jih usmerijo proti posebni antikaturi, kjer proizvajajo silno močno izžarjevanje žarkov X z napetostjo 20 milijonov voltov, ali pa pustijo, da pro-dirajo skozi stene cevi, pri čemer tvorijo poseben šop elektronov, ki imajo silno ve-liko brzino ter jih bodo lahko uporabljali v najrazličnejše industrijske in znanstvene namene.

ZDRAVJE V ZELIŠČIH

(Nadaljevanje 1. dela.)

Dlesni

bole. Izpiraj s čajem iz kadulje, izopa, pa tudi hrena. Če krvavijo, jih izpiraj z vodo, v kateri si kuhl hren ali vrbovo lubje. O te k le pa z vodo, v kateri si ku-hal malinjakove mladike, liste in cvete. Vnetje izpiraj s čajem od česmina, dresna, kadulje, steznika ali preslice.

Driska

je pogosto in pomnoženo izpraznjevanje redke stolice in nastopa pri črevesnem ka-tarju, griži, legarju, gripi, prehladih pre-bavil, zastrupljenju, pa tudi pri močnem duševnem razburjenju in nerednem obtoku krvi. Zdravila poišči pri naštetih boleznih, ki so vzrok driske. Posebno priporočamo čaje iz brusnic, česna, gabeza, hrasta, is-landskega lišaja, janeža, kadulje, kamilice, koprive, lisičjaka, malinjaka, mete, regrata, rmana, sleza, rumenega svišča. Iz na-štetih moremo izbrati n. pr. mešanico hra-sta, melise, oreha, regrata, mete in kami-lie. Bolnik naj pije 2 do 3 skodelice po požirkih.

Glavobol

radi prehlada, slabe prebave, kužnih bo-lezni, živčne razdraženosti, zastrupljenja, slabokrvnosti itd. Kot zdravila priporoča-mo zelišča, ki so navedena pod naštetimi boleznimi. Poleg tega pa zlasti: brinje, hren, majoran, metarino dušico, meliso, omelo. Tako moremo napraviti čaj iz: vi-jolice, melise in hmelja. Ali: majarona, melise, mete in sivke.

Gliste

(tudi trakulja) so živalski zajedalci v črevesju. Okuženje pride vedno od zunaj. Za zdravilo priporočamo brusnice (jago-de), bučno olje, čebulo, hren, glistovnice. Pri trakulji je vsekakor potrebno poiskati zdravnikov nasvet. Pri glistavosti priporo-čamo: brusnice, bodike, čebulo, česen, griževnjak, meto, oreh, pelin, potrošnik, rman, svišč, vratič. Bolnik naj uživa su-rovo sadje, salato, surovo zelje in zlasti su-rovo korenje in česen.

Gripa

(hripa) je nalezljiva bolezen, ki jo spre-m-lja mrzlica. Pojavi se z bolečinami v glavi, pljuči in črevesju. Povzročajo jo poseben bacil. Znaki so visoka vročina, ki jo na-pove mraz, glavobol, utrujenost, pa tudi bolečine v hrbtu, križu, mišicah in sklepih. Često napade bolezen dihala, temu sledi nahod, hripavost, kašelj. Posledice so: pljučnica, vnetje srednjega ušesa, vnetje in ohromelost živcev. Zdravljenje: v vsa-kem primeru je treba zdravnika. Medtem priporočamo čaje: bezga, kamilice, kokovič-nika, lipe, lučnika, mete, rožmarina.

Kašelj

je posledica prehlada grgavca in se javlja po hripavem glasu. V začetku je suh, kas-neje pa zvezan s sluzasto gnojnim, včasih nekoliko krvavečim izmečkom. Zdravimo ga s čaji: bezga, česna, hrena, jagodnjaka, janeža, jetičnika, kadulje, kokovičnika, ko-marčka, lapuha, lipe, islandskega lišaja, lučnika, melise, mete, sleza, slezenovca in vijolice. Čaj pripravimo iz ene ali več na-

štetih rastlin, n. pr.: sleza, slezenovca, luč-nika; krčnice, islandskega lišaja, lipe, pres-lice, trpotca. Ali: lapuha, lučnika, bezga, sleza.

Katar

je vnetje sluznic bodisi v grgravcu, nosu, dušniku, mehlem nebu, žrelu, želodcu, čre-vesju, očeh, ušesih, mehurju itd.

Katar grgavca povzroči nahod ali katar v žrelu. V grlu peče, glas je hripav, bolnika sili h kašlju. Zdravimo: bolnik naj ne govori glasno, naj inhalira (vdihava) terpentinovo volje, pije čaje bezga, brus-nic, hrasta, islandskega lišaja, lapuha, luč-nika, rmana, sleza. Čaj navadno sestavimo iz več zelišč.

Bronhialni katar: čaji: bezga, jegliča, materine dušice, sleza, slezenovca, vijolice. Tudi v tem primeru napravimo čaj iz mešanice.

Katar v črevesju je vnetje sluznic tenkega in debelega črevesa in ima najraz-ličnejše vzroke. Posledica je driska, bole-čine v trebuhu itd. Domača zdravila bi bi-la: čaji iz brinje, česna, griževnjaka, hme-lja, kadulje, kamilice, mete, pelina, sleza. Prežganka brez masti, riževa in ovsena sluz.

Katar v želodcu je vnetje želodčne sluznice in ima različne vzroke kot: nepri-merno hrano, alkohol, razpadajoče snovi (staro meso, skvarjene ribe), tudi prehlad ali okuženje. Bolnik nima teka, ima suha usta, težak želodec, postaja mu slabo, sili ga k bruhanju, jezik je obložen, v želodcu ga tišči. Če so v želodcu neprebavne sno-vi, naj bolnik bruha; naj je izbrane jedi in malo (dieta!). Domača zdravila bi bila ča-ji: česna, kadulje, komarčka, lapuha, ma-jarona, mete, oreha, pelina, sleza in svišča. Čaje navadno sestavimo.

Ostale katarje glej pod opisanimi organi!

Krč

je močno, dalj časa trajajoče skrčenje mi-šic. Znak so bolečine v organu, kjer je krč. Zdravimo ga z zdravili, ki so primerna vzrokom bolezni.

Krče v črevesju zdravimo s čaji gri-ževnjaka, janeža, kadulje, kamilice, komar-čka, oreha, svišča. (Primerjaj tudi koli-ko!) — Krče pri kašlju lajša čaj mate-rine dušice, griževnjaka, marjetice, melise, poprove mete in rmana (primerjaj tudi ka-šelj). — Krče v mehurju povzročajo kamni, vnetje, rak itd. Znaki so bolečine v mehurju, sili na seč, kri v seču. Zdravnika! Izmed domačih zdravil priporočamo čaj špajke, parno kopel preslice. — Krč v prsih je boleč krč srca in srčnih odvod-nic in privodnic (žil). Vzroki so različni. Znaki so: srčni strah, stiskanje srca, v pr-sih in v levih roki bolečina, bolnika se lo-teva slabost. Zdravimo s čaji gloga, bezga, kokovičnika, komarčka, materine dušice, mete, rutice, sleza, špajke in praškom hme-lja. — Krči v želodcu so včasih posled-ica čira v želodcu, včasih pokvarjenih je-dil, strupov itd. Izmed domačih zdravil uporabljamo čaje: kamilice, kokovičnika, melise, mete, regrata, špajke; čaje navad-no sestavimo.

Za naše gospodarje

Tonej je dobil roje

To ste brali in torej že veste, da sem bil oni dan na obisku pri Toneju. Saj sem vam bil obljubil popisati, kako mi je teknila domača slanina in velika čaša dobrega sadjeveca. Pa se bom vzdržal. Zakaj dandanašnji bi nikakor ne bilo lepo, če bi pri tem moral kdo zavoljo mojega opisovanja »mavžne« poizirati suhe slin...

Ali nedavno tega je bil Tonej iz Podjune pri meni.

»Dva roja sem dobil«, je takoj planilo iz njegovih ust, ko me je zagledal in spoznal. »Prvi je rojil naslednji dan, ko ste bili vi pri nas. Vaša napoved je bila zanesljiva. Veste, lep je bil. Stehtal sem ga in je imel dve in pol kile.«

S takim čebelarškim zanosom mi je pripovedoval, da sem ga komaj ustavil z vprašanjem:

»Ali veš, Tonej, koliko je bilo čebel v tem roju?«

»Vem; bral sem v knjigi, da gre nekako 10.000 čebel na 1 kg. V mojem roju jih je moralo biti približno 25.000.«

»No, to je lepa armada, ne res?« mu odvrnem. »Pristaviti je pa treba, da velja to število samo za čebele ob roju.«

Začuden me je pogledal. To je bil pač pozabil, da gre za rojeve čebele. Naglo je vprašal:

»Zakaj pa ob roju? Ali so te kaj drugačne?«

»Nič drugačne, dragi moj, le težje so od navadnih čebel. To pa zato, ker vsaka čebela pred rojenjem napolni medni želodček (golšo) do vrha z medom. V golši prinašajo one čebele, ki izletavajo na pašo, domov nektar, to je sladki rastlinski sok; sicer je pa prazna. V panju je prazna, ker čebele za svojo hrano spravljajo med le v svoj pravi želodček, kjer ga prebavljajo. Pred rojenjem pa napolnijo pravi in medeni želodček. V pravem mora itak biti dovolj živeča saj vendar ne gre, da bi se na svatovski izlet živalca podajala — s praznim želodčkom! V golši je pa popotnica! Kaj se ve, kaj vse lahko pride. Treba je imeti brašno s seboj. In ga vzame vsaka, kolikor more. Tako, da je roj preskrbljen za tri dni.«

Tonej je z očmi in z usti poslušal. Vidim, da ga je čebelarstvo prijelo na celi črti.

Takoj mi je začel zopet praviti, kam se je vsedel prvi roj in kam drugi. Ni mi dal žilica miru, da bi ga ne bil vprašal:

»Tonej, kako je pa bilo, ko si ogrebal? Ali so imeli mati zadosti predpasnikov in robcev, da si zadela roke in obraz? In to mi povej, koliko pikov si dobil?«

Zastran predpasnikov in druge take robe je fant previdno molčal. Glede pikov je bil pa zelo zgovoren. Da so ga sicer že nekaj pikale, ali kaj to njemu! On se ne meni, če nekoliko skeli.

Potlej je razložil, da je prvi roj ogrebel v kranjski panj s premičnim satjem na okvirčke. Roj je že takoj začel izdelovati satje. Sedaj je dodelanih že deset okvirčkov. Deloma so že tudi zaleženi in je del

zalege že pokrit. Pravi, da ima s tem rojem veliko veselja. Seveda! Saj s prvem ni nobenih sitnosti, če gre vse prav in je vreme lepo, da čebele dobijo dovolj bere. Matica je itak stara in torej oplemenjena (sprašena — pravimo čebelarji), drugače je pa roj tudi preskrbljen z vse vrste živaljo. Najboljši je naravni roj. Noben umetno narejeni mu ni enakovreden. Vendar bodo čebelarji roje slej-ko prej delali, ker je pri večjem obratu res neprijetno, zamudno in tudi nevarno puščati roje kar na celi črti pod milo nebo. Nekaj se jih vendarle zgubi, ker pobegnejo, zlasti oni z mladimi maticami; nekaj se jih med seboj pokonča. Čebele imajo to lastnost, da se roji radi vsedajo skupaj. Če pa pride prvi roj (s staro matico) v dotiko z drugim ali tretjim iz sesednjega panja (ki ima mlado matico), se napadeta in do uničenja vojskujeta.

Vprašal sem Toneja, kako je z družcem (= drugi roj). Tedaj je postal bolj redkobeseden. Najprej je bil z njim velik križ, je dejal, ker se je usedel na visoko tepko gori v sam vrh. Treba je bilo lestev in drugih pripomočkov, da so ga spravili na varno.

»Veste,« je pojasnil Tonej, »veliko je bilo sitnosti z njim. Ali dobil sem ga vendarle. Zadovoljen sem ga usul v pripravljeno panj. Saj ni bil velik. Nisem ga sicer tehtal, toda zdi se mi, da je bil skoraj polovico manjši od prvca. Vse mi je šlo do takrat po sreči. Vendar...«

Za hip je pomolčal.

»Kaj se je zgodilo? Menda ti je ni popihal?«

»Natanko tako, kakor pravite! Pridem naslednji dan k čebelnjaku, da bi malo po-

gledal. Bilo je še zgodaj dopoldne. Kar zapazim, da je okrog čebelnjaka vse polno čebel. Kaj pa to? si mislim. Tedaj zagledam, da se iz panjčica, kamor sem bil prejšnji dan vsadil družčka (drugi roj), vsipljejo čebele, kakor bi rojile. Se nisem dobro premislil, kaj naj ukrenem, pa je bila vsa družina zunaj. Ušel mi bo, me spreleti neprijetna misel. Hitro ga je treba od teh načrtov odvrti. Stari čebelarji so večkrat pripovedovali, da je tak roj treba škropiti z vodo ali pa obmetavati od zgoraj navzdol s prstjo. Drugega sredstva sem se poslužil tudi jaz in pridno metal prst v krožeče čebele. Dosegel sem, da se je vsedel na drugo tepko, sicer nekoliko niže kot prejšnji dan, ali vendar visoko zadosti, da sem moral spet po lestev. Vidite, to je zgodba o mojih rojih. Soseđ mi je svetoval, naj dam v panj en sat zalege, kar sem tudi storil. Roj je ostal notri in zdaj upam, da ne pojde več v hosto.«

»Ali že ima svojo zalego?«

»Nisem je še opazil.«

»Koliko dni je že, kar je rojil?«

»Včeraj je bilo en teden.«

»Pazi, da se ti matica oplemeni. Čas je, da po enem tednu že najdeš jajčka. Če jih kmalu ne bo, bodi pazljiv! Matice se na prahi rade zgubijo. Vse polno je v zraku sovražnikov, ki jim strežejo po življenju. Posebno je pa nevarno, če katera pade na tla. V štirinajstih dneh mora biti matica oplemenjena. Sicer je zelo sumljivo, da je ostala zunaj, ali je pa kaj pohabljen, da ne more zleteti na praštev.«

»Kaj pa potem, če je pohabljen in ne more ven?«

»Potem bo čez nekaj časa kljub temu začela zalegati jajčka. Toda kakšne bodo posledice — ali to veš?«

»Ne, tega pa res ne vem.«

»Tako neoplemenjena matica nima trotoyskega semena, da bi ž njim sproti oplojevala jajčka, ko jih v celice zalega. Jajčka so vsa neoplojena in iz njih se izlegajo sami trotki.«

»Ojej,« je vzdihnil Tonej zaskrbljeno,

Gospodarski nasveti

Že takoj po končani vojni je nastala v Evropi gospodarska kriza, ki se vsak dan bolj širi. Posebno težka je kriza v prehrani in prebivalstvu v velikih mestih primanjuje posebno mleka, masti in mesa. Vsled tega je za kmeta velikega gospodarskega pomena, če v živinoreji dobro napreduje, ker proizvode živinoreje lahko in po dobri ceni proda.

Koroška je manj rodovitna kakor pa druge zemlje, kakor: Ukrajina, Banat, Pannonija, ali pa Kalifornija in druge bogate prekomorske dežele, kjer se zemljo lahko na veliko in z manjšim trudom obdeluje. Pri nas pa mora kmet zemljo do zadnjega kotička izkoristiti in uporabi za to mnogo več dela in truda. Vsled tega pa mora stremeti tudi za tem, da v gospodarstvu ne dela nepotrebnih napak in ker nima na razpolago mnogo potrebnih pripomočkov, kakor gnoja, ribje moke, pa tudi krme po nizkih cenah, mora te smoteno in v najboljši mogoči meri izkoristiti.

Vse to je treba upoštevati in vsled tega bomo v našem listu poskusili pomagati z gospodarskimi in živinozdravniškimi nasveti. To je potrebno že vsled tega, ker danes ni na razpolago dobrih gospodarskih knjig in ker je kmet zaradi pomanjkanja delovnih sil tako preobremenjen z delom, da sploh nima časa prebrati obširna strokovna dela ter o njih premišljevat. V obilici strokovnega čtiva pa mu je nemogoče iskati razlage za vsakdanja vprašanja, zato bi bil namen tem nasvetom kratek odgovor na stavljena vprašanja.

V vsaki številki bo odtisnjen en kupon za gospodarske nasvete, katerega priložite izpolnjenega vprašanju, na katero hočete imeti odgovor. Vsako vprašanje pa, ki nam ga boste poslali, naj bo točno omejeno ter izbrano in jasno obrazloženo. Naslov na kuponu pišite jasno in točno. Odgovori so brezplačni. Priložite samo znamko za odgovor.

Od časa do časa bomo tudi sami prinašali krajše članke za živinorejce.

JANEZ JALEN:

Govor Marko

2.

In Jernej sam je to najboljše vedel, pa Rotiji, ki je prišla prav nalašč zato, da ugotovi, kako je z njim, bi tega ne bil priznal za vse na svetu ne.

»Oh, no. Slišala sem, da ste nekaj bolni.«

»Po udih me trga. Vreme se bo spremenilo.«

»Kaj pa leta, oča, leta?«

»Ko sonce zemljo presuši, bom šel še kakor gams po robah.«

»Pravijo, da bo letos trda planina.«

»Več sem prepašal trdih kakor mehkih.«

»Oh, no. Saj vam zdravja želim,« se je lagala. »Pa, če bi vendar ne mogli prevzeti Podlipnikovih jarcev?«

»No, kaj, če bi ne mogel?«

»Našemu Matevžu je pozimi volk psa raztrgal.«

»Dobro pes je bil. Zakaj ga ni zapiral?«

»Sedaj je, kar je. Drugega bo moral dobiti.«

»Ne bo ga lahko.«

»Vem, vem. Zato sem prišla. Če bi vi — Oh, no.«

»No, kaj, če bi jaz?« se je že močno vznejevoljil Jernej.

»Če bi vi le ne mogli več gnati v planino.« — Besede ji kar niso hotele iz ust. —

»Volkun preveč pojé, da bi samo okrog hiše postopal. Prašička, jesenca, vam rada dam zanj; ga boste kar z istim prerediti kakor Volkuna.«

»Volkun ni in ne bo naprodaj nikomur.«

Še je potlačil togoto, ki ga je čimdalje bolj grabila.

»Dam vam še enega kozliča.«

»Ali razumeš, kaj je: ne.«

»Oho, no. Oča! Meni se pa zdi, da vi le ne boste mogli več čez Vrh; posebno ne s Podlipnikovim tropom, v katerem je do pet sto voln. Kaj pa, ko bi pasel pri Podlipniku naš Matevž in vaš Marko pri Blažniku, kjer jih še dve sto ni, in bi se skupaj držali Matevž, Volkun in Marko.«

»Da bi Volkun in Marko podpirala leno bo tvojemu fantinu. Ne boš!« Tako je zrožil, da je kosmatinasti kraševce zarenčal in pokazal zobe. Jernej ga ni slišal. Rotija pa je previdno prišla za kljuko; ni zapala psu.

»Ne boš, babnica. Sova najgrše sorte, ki mi hodiš pri belem dnevu v hišo smrt skovikat,« je mislil. Rekel pa je: »Seveda. pri Podlipniku, Marko pri Blažniku, ko bi komaj sebi zaslužil suhega kruha, delal pa s psom za oba. Rozalka in Manica naj pa jesta slamo s strehe. Ali jo imaš ali je nimaš? Pameti!«

Strup je siknil Rotiji z jezika, strup, ki je bil stisnjen v njej že dolga leta: »O, vem, da te skrbi, stari. Pa bi bilo lahko drugače, ko bi bil Primož vzel mene.«

Jernej se je pognal proti njej, pa je od bolečin omahnil nazaj. Pes je znova zalajal, vendar se ni upal prestopiti. Nestrpno je čakal gospodarskega ukaza. Jernej je zavpil v nizki hiši tako glasno, da bi se razleglo z gore v goro:

»Volkun! Kolji!«

Kakor bi se bil odtrgal vrag z verige, se je pognal kosmatinec za Rotijo in butil, ne v njo, v vrata in jih sam sebi pred nosom zaprl. Priprl pa je gubo krila, ki jo je odtrgal in renče raztrgal na drobne kosce.

»to so skrbi. Družina je potlej zapisana propadu...«

»Tako je, če ji ne pomagaš. Ali v tem primeru je zdravljenje lažje kot pri onem trotovcu, kjer se zaleganja lotijo navadne čebele. Ničvredno matico moraš odstraniti, v kletki pa dodati novo. Čez nekaj dni jo spusti, če vidiš, da se čebele ne obnašajo sovražno do nje.«

»Kako bom pa to vedel?«

»Opazuj! Če vidiš, da čebele mirno hodijo okrog matične kletke in matico skozi odprtino lepo pitajo, pokrij izhod namesto s pokrovcem z voščinami, ki jih namočiš v med. Čebele si bodo svojo kraljico same osvobodile. Ako pa opaziš, da nemirno, jezno tekaajo okrog kletke in da obračajo vanjo zadke, da bi matico pičile, potem počakaj. Se bodo že privadile nanjo.«

»Dobro si bom zapomnil, kar ste mi povedali. Tega niti v knjigi nisem bral.«

»Kaj je pa z izročencem?« vprašam končno Toneja, da bi do kraja pretipal njegovo znanje o rojenju.

»Mislite s tistim, ki je roje dal? Nič. Saj je v redu, ali ne? Živali ima sicer bolj malo, a vsega drugega, zlasti pa hrane, ima dovolj. Nič ga ne gledam.«

»Se ti ne zdi potrebno? Ali si prepričan, da se je njegova mlada matica oplemenila?«

»Jej, gospod, na to pa nisem nič mislil! Takoj ko pridem domov, ga bom pregledal.«

Kakor vidite, bo Tonej dober čebelar. Upam, da z njim še marsikak drug koroški slovenski pobič, ki bere tele sestavke. Ko se je Tonej poslovil, mi je hvaležno stisnil roko in pristavil:

»Pa kaj kmalu spet pridite k nam.«

Zakaj poginjajo mladi prašiči

Svinja, ki jo gojimo na Koroškem, vrže 8 do 12 mladičev. Ona rabi mnogo svežega zraka, mnogo raznih elementov in mineralij (Spurenelemente), kakor železa, bakra, mangana, žvepla, kalija, kalcija, magnezija, natrija in druge, ki jih najde na paši v zemlji vitaminov, katere najde na paši v zeliščih, beljakovine, katere najde v žitu, ogljikove hidrate, katere najde v škrobu, in mnogo drugih snovi.

Iz različnih vzrokov kmet pri nas čisto ne pusti svinje na pašo, temveč jo drži v svinjaku, kjer nima dovolj dobrega zraka, ne more do zemlje, ne dobiva zelene krme in ji tako primanjkuje za rast in zdravje potrebnih snovi, katere si sama na paši poišče. Zaradi pomanjkanja žita pa čestokrat tudi tega ne dobiva. Vse te snovi pa so za rast mladih prascev že v svinji in še bolj, ko jih povrže, neobhodno potrebne. Pujski ne rabijo mnogo teh snovi, ali vsaj najpotrebnejše se jim mora dati. Vsled tega je najbolje, jih izpustiti iz svinjaka, da si sami poiščejo, kar jim je potrebno. Poleti pri lepem vremenu je to prav lahko mogoče.

Medtem pa, ko se mladi pujski vesele svobode in svežega zraka, pa naj gospodinja z metlo in ostrim peskom očisti ptovlak ter z lugo opere in apnom pobeli pod in stene. Pri lepem vremenu nato opere svinjo in pujske s toplo vodo ter jih posuši, predno jih ponovno zapre v svinjak.

Studenčani so zavili domov po kolovozu skozi Jarše. Najbolj goste so bile vrste na krniško stran; saj so skoraj vsi ljudje morali domov skozi Krnice; vse zgornje vasi fare.

Razvrstili so se po poti po zgornji in po spodnji stezi. Otroci, katerim je bilo hudo, ker niso nosili beganic, so udarili za plot na Reber med resje in kurjice.

Po kamenju so pele okovane coklice otrok. Po mejah so se majali pisani kožuhi. Ženskam so blesteli v rokah beli robci.

Šli so in se pogovarjali: otroci o igrah, dekleta o oblekah, fantje o dekletih, žene o otrocih, možje o skrbeh.

»Dež bo. — Sneg bo. — Oboje.«

Potem se bo pomlad ustalila. Se bo.

Ni kanilo prej od strehe kakor od sveče. Medved je ostal zunaj. Zgodnja pomlad bo.

Hvala Bogu! Saj kmalu ne bo kaj vreči živini v jasl, ko nas je v jeseni tako zgodaj zapadlo.

O svečnic, so rekli stari, da za živino mine šele pol zime.

Če je letos ni minilo več, se bo morala krava, ko pride na travo, nasloniti ob plot, če bo hotela zamukati, tako bo oslabela. Konjem ne kaže trgati. Ali naj vozim samotež od morja.

Svetogaj je povedal, da mu je ponoči volk odtrgal psa izpred hleva.

Na Dolenjčevem gnoju je stikal še predsinčnjim.

Sodrga! Če so pozimi, ko je vse škripalo, pritiskali v vas, no. Ne pa na pomlad.«

In našli so zapovrstjo vse, kar so zagrešili volčje tisto zimo.

»Lenčku so vdrl v ovčjak in mu eno samo oču poklali petnajst jarcev.

Izpod domače lipe

ŽELEZNA KAPLA

»Dolgost življenja našega je kratka, kaj znanec je zasula že lopata...«, tako je modroval starosta s častljivo sivo brado

Franc Haderlap, dolgoletni organist v Železni Kapli. Bogato je bilo njegovo življenje verskega in kulturnega dela, lepi so bili sadovi njegovega truda. Rodil se je leta 1864 v Koprivni. Takrat še ni bilo ljudske šole v naših gorskih naselbinah. Z izredno marljivostjo se je sam učil pisati in brati. Le malo časa je hodil v šolo. Vrli mladenič iz naših hribov je bil izredno nadarjen in marljiv. Leta 1884 je prišel v Železno Kaplo, sodeloval je pri cerkvenem pevskem zboru pod vodstvom osivelega mojstra nadučitelja Englerta. Da bi se izvežbal v cerkveni glasbi in orgljanju, je šel za nekaj časa v šolo organista Franca Križnika v Globasnici, nato k organistu Mihi Haninu v Šmihelu, slednjič še v šolo takrat znanega organista in glasbenika Jurija Ražarja v Gospo Svetu. Nekaj časa je bil občinski tajnik v Selah. Leta 1890 se je poročil z Marijo roj. Roblek. Nato je služboval 4 leta kot cerkovnik in organist v Timenici. Leta 1895 pa je nastopil službo cerkovnika in organista v Železni Kapli in je to službo ne pretrgoma izvrševal do leta 1935. Celih 40 let je deloval kot cerkveni uslužbenec, obenem je posvetil svoje moči narodnokulturnemu delu kot zvesti sin slovenske matere. Znan je bil po svojem dobro izvežbanem mešanem in moškem zboru. Nastopil je večkrat v Celovcu pri skupni prireditvi v dvorani pri Trabesingerju in dosegel prvo nagrado s svojim zborom. Komponiral je sam cerkvene in narodne pesmi. V veseli družbi je rad prepeval tudi pesmi domačega ljudskega pesnika Lesiškaja iz

Globasnice, s katerim je bil posebno povezan. Od leta 1935 ni mogel več voditi zbora radi slabih oči in pešanja moči. V duhu pa je bil še vedno v cerkvi na orglah in pri pevcih. Izredno marljiv je bil pri vežbanju pevcev, ni nehal z vajami, dokler niso pesmi bile oglašene in ubrane. Pokojni je pač zgled današnji mladini, kako naj z veseljem in ljubeznijo pa tudi z žrtvijo goji domačo pesem, ki je izraz našega kulturnega udejstvovanja.

Njegov sin Jože, ki je podedoval po očetu tudi glasbene talente, je odšel že leta 1914 nenadoma v večnost, blaga žena mu je umrla leta 1927. Njegova hčerka Mara, učiteljica otroškega vrta, je bila odpeljana kot žrtev v koncentracijsko taborišče Ravensbrück, od koder se do danes ni vrnila.

Blagi pokojnik si je želel večnega počitka; zadnja leta težkih preizkušenj pač s svojimi 80. leti ni mogel razumeti, ko je doživel lepša desetletja miru. Ko so se opravljale pri Devici Mariji v Trnju šmarnice, pri katerih je skozi desetletja tako rad prepeval Kraljici nebes in zemlje na čast, je izdihnil svojo blago dušo.

K mrtvaškemu odru so mu prinesli prijatelji in znanci, posebno pa pevci, katere je on učil in so deloma tudi že osiveli, pomladanskega cvetja kot znak (simbol) njegovega vedno vedrega in sončnega značaja. Ob obilni udeležbi faranov so ga nesli cerkveni ključarji v Marijino cerkev k pogrebni maši. Stari in mladi pevci pa so peli v slovo pevcu učitelju in zglede mu vodniku. V stolpu se je oglasil edini zvon, ki je bil vrnjen iz prognanstva in tujine in je pel v slovo prijatelju zvonov, ki je 40 let vsako jutro ob 4. uri zvonil angelov pozdrav v farni cerkvi in nato pri Dev. Mariji v Trnju. Za osmico pa so pevci ubrano zapeli zahvalno latinsko mašo, ki jo je rajni posebno rad prepeval v Marijine pesmi, ki jih je posebno čislal.

Naj si telo zvestega služabnika božjega odpočije v blagoslovljeni zemlji in naj poveličano vstane k večnemu petju v hiši Očetovi!

PLIBERK IN OKOLICA

Pri nas smo začeli s popravilom farne cerkve, tako da bo letos postala hiša božja bolj privlačna za vernike in da bo služba božja veličastnejša. Cerkev je bila zares že potrebna popravila. Bila je že vsa črna in zamazana, saj že dolgo ni bila znotraj prebeljena. Dokler bodo popravljali farno cerkev, bomo imeli službo božjo ob nedeljah v Libučah in na Homcu, pa tudi v Šmarjeti jo hočejo imeti. Tudi procesija na praznik sv. Rešnjega Telesa je bila v Nončivasi in Libučah. Malo nam je ustrezno, da imamo službo božjo bližje, zdaj ko smo od dela utrujeni, a si tudi želimo, da bi spet čimprej mogli skupno obhajati službo božjo v prenovljeni farni cerkvi.

Dne 6. majnika je imel Dob posebno slovesnost. V cerkvi sv. Boštjana sta prejela zakrament sv. zakona Kužnik Franc, pd. Mlinarjev in Mesner Marija pd. Petro-

va. Pokazala sta, kako je mogoče biti na svatbi tudi brez plesa vesele, židane volje. Dan prej je bila poroka na Šmarjeti. Tomažev Jakob se je priženil k Ditmarju na Belšak. Obema paroma želimo vsi znanci obilo božjega blagoslova in sreče v družini.

Tudi smrt nas pogosto obišče. Na Belšaku je umrl Huterjev oče. Bolehen je bil že dalj časa, zadnje štiri mesece je preživel na bolniški postelji. Izguba očeta je za številno Huterjevo družino zelo hud udarec, zlasti za mlajše otroke; 6 jih hodi še v šolo, ena hčerka je pa še celo mlajša, da še v šolo ne hodi. Pretresljiv je bil jok teh malih otrok ob grobu očetovem, da je vsem navzočim privabil solze sočutja v oči. Pokojnemu očetu Bog podeli večni mir, zalujoči družini izrekamo svoje sožalje.

DOBRILA VAS

Iz Dobrle vasi nam poročajo:

Neprestano beremo po časopisih o stanovanjski krizi — vsepovsod manjka stanovanj. A pri nas v Dobrli vasi ne moremo tega trdit. Seveda, če bo poštena družina iskala primerno stanovanje, ga ji nihče ne bo dal. Ko je pa treba dobiti prostor za ples in druge zabave, je pa prostora dovolj na razpolago. Posebno besedo hočejo danes povsod imeti invalidi zadnje vojne. Sedeli bi še kje po kakih pisarnah, da si za taka dela nimajo najmanjših sposobnosti. A vse bolj kot delo pa jim ugaja razveseljevanje in grešno uživanje. Tako je pri nas pod krinko invalidov nekdo najel vse prostore nekdanje gostilne pri Čičmanu in jih priredil v plesišče. Nedeljo za nedeljo — že zgodaj popoldne se začne razlegati po vasi godba in divje vpitje. Ko človek to posluša, si misli, da je zašel med čistokrvne divjake. Seveda, tu tudi invalidi pozabijo na svoje pohabljenе ude, zakaj za ples še niso invalidi. Invalidi so samo pri delu. Med vojsko so nam jemali živce neprestani alarmi in brenčanje bombnikov, a še smo lažje prenašali, kakor pa to strašno norenje naše pokvarjene mladine. Seveda so to večinoma sarpi delomržeži, ki ves teden prelenarijo, da potem v nedeljo tembolj razgrajajo. A sosedje — kot pridni kmetje ali drugi delavci, ki si želijo, da bi si ob nedeljah malo odpočili, pa ne najdejo miru. Mislim, da imamo pravico od oblasti zahtevati, da prepreči tako kršenje javnega miru.

Razumljivo je, da ne ostane samo pri godbi in plesu — razgreta in spočita mlada kri zahteva še več. Tudi zato je preskrbel prireditelj teh veselje — na katere celo javno vabi. Priredil je posebno sobo, kjer se lahko mladina shaja in kvari. Vsa naša fara — kolikor je še poštenih ljudi — se čuti prizadeta na svoji časti, da se v naši fari sme goditi tako javno pohujšanje. To je sad nacistične vzgoje. Zanima nas le, koliko časa še bo javna oblast to dopuščala? Ako ne bo kmalu storila potrebnih korakov, da to prepreči, potem bomo lahko vedno bolj prepričani, da pri nas še vedno vlada nacizem. (Saj to vidimo pri občini, ko enega nacističnega vržejo ven, da potem pride vanjo še hujiš.)

Kmetje tožijo o pomanjknju delavcev; ali ne bi bilo prav, ko bi tako vročerkvno mladino poslali malo na delo. Ljudi pa, ki si hočejo na grešen način služiti kruh, pa poslati za nekaj časa v poboljševalnico, kjer se bodo spet privadili poštenemu de-

lu. Izločiti je treba iz naše srede take ljudi, sicer bodo našo mladino popolnoma moralno uničili. Ako bo mladina slaba in neznačajna, bo tudi narod vedno bližje svoji propasti. Prepričani smo, da bo odgovorna oblast kmalu dokazala, da je še na mestu, sicer bomo občani sami prisiljeni podvzeti potrebne korake. Vročerkvni pa obljubimo, da bomo prvič, ko bomo zaslišali zopet njihov norenje, poklicali gasilce, da bomo z mrzlo vodo nekoliko ohladili njihov prevročo kri — sicer je v sedanji poletni vročini še nevarno, da pridejo ob pamet.

Še nekaj! Cenjene čitatelje opozarjamo na najmodernejšo »razstavo«, ki se vrši vsako nedeljo in praznik v Dobrli vasi. In sicer je ta na obširnih samostanskih hodnikih, posebno na hodniku pred vhom v cerkev. Traja pa le od pol osmih do osmih ali malo čez, kakor pač dolgo traja v cerkvi pridiga. Razstavljeni so sami najbolj zali fantje in moške naše fare.

CELOVEC

Pretekli teden je prišel na Koroško avstrijski zvezni minister za prehrano gospod Sagmeister, ki je imel razgovore s pristojnimi činitelji koroškega gospodarstva in z deželno vlado glede prehrane. Sprejel je tudi zastopnike koroškega tiska. Povdaril je pomen tujskega prometa za Koroško in se pohvalno izrazil o lepotah dežele. Ker prihaja zlasti v poletnih mesecih mnogo letoviščarjev predvsem iz drugih dežel Avstrije na Koroško na odih in te letoviščarje dežela prehranjuje iz lastnih zalog, je minister zagotovil, da bo zvezna vlada poslala na Koroško večjo količino živil, katera bo nato obračunala v gotovih obrokih z deželno vlado.

Omenil je tudi, da se je ministrstvo za prehrano že večkrat trudilo, da uvede enotne živilske nakaznice za celo državno področje, kar pa do danes še ni uspelo. Po udaril je, da to ni krivda ministrstva, marveč predvsem poedinih dežel. Omenil je tudi težkoče letoviščarjev, ki morajo večino dopusta letati na prehranjevalne urade, da dobe potrebne nakaznice, odjave, prijave in urede vse formalnosti, tako da v kraju odidha lahko dobe potrebne živilske nakaznice. Obljubil je, da bodo z poenostavitvijo teh formalnosti olajšali tujski promet.

Minister je nato v nedeljo prisostvoval smučarski tekmi na Velikem Kleku.

REBERCA

Spominov na preteklo vojno je še povsod polno: tam leži razbit avto, tam do kosti objeden tank, drugod spet kaj drugega. So pa še drugi spomini, ki so bolj nevarni, zlasti za radovedno mladino, ki hoče v svoji neprevidnosti priti vsaki stvari do dna. To je razno razstrelivo, ki leži v zemlji in do katerega pridejo otroci, ko brskajo okrog, zlasti na paši, ko imajo največ časa. Tako so pretekli teden otroci na paši našli v gozdu patrono in ker so pač otroci, so se začeli z njo igrati. Nabijali in tolkli so po njej toliko časa, da je eksplodirala in nesreča je bila tu. Breznikovemu fantku je odtrgalo na roki dva prsta in tako bo fant nosil vse življenje spomin na nesrečno in neprevidno igro. Odpeljali so ga v bolnišnico, kjer so mu nudili zdravniško pomoč. Starši naj otrokom dopovejo in jih opozorijo na nevarnost, ki jim preti od take igre.

Poljanarju je pri belem dnevu odnesel kozo.

Volcancu so v hlev prikopali in raztrgali junico.

Če bi Klemenec ne bil imel s seboj psa, bi mu bil razmesaril konja; tako je pa šel s psom.

Muhovec se mu je sam komaj ubranil.

Kdor ni pozimi psa vsak večer zapiral, je že davno brez njega. Še Jernej jim Volkuna ni zaupal zunaj. Enega samega ta pes res zmaga; naj pa prideta dva ali več.

Zajčjih in lisičjih sledov ni bilo skoraj nič v snegu. Srnjaka ne vidiš več. Edino gams se jim še za silo umiče.

In medved je že zunaj; na Reber bo hodil po živino; saj drugega nima kaj jesti.

To bo zverjad klala jarce po planinah. Kdor ne bo imel dobrega pastirja, mu jih bo dokaj zapasel.

Spomnili so se Jerneja in Balant je povedal za vse: »Škoda, če res ne bo mogel več pasti. Škoda njega in psa. Koga boš potem vzel, Podlipnik?«

»Rotijin Tevž se mi ponuja.«

»Tevž?« mu je vpadel Podrobar, ki je bil za srenjskega župana. »Kdo bo pa pri kravah tretjinil? Lansko leto se ni slabo obnesel.«

»Zato pa,« je ponagajal Podlipnik Podrobarju, katerega je skrbelo, kje bo iskal drugega tretjineka. »Kdo pa ima rad slabega pastirja?«

»Volkuna bo manjkalo pri živini, če res Jernej ne bo več mogel,« jih je ustavil Skočir, ki ni maral zbadanja med sosedi.

In so sklenili, da bo srenja kupila Volkuna, ker za kratek čas pes, kakor tele velik, pri bajti preveč poje. Izgovor so morali dobiti, da ne bi kdo mislil, kakor da kmetje ne morejo brez kajzarjev prebiti.

Volkun bo stražil pri tamorih, Primožev Marko bo pa tretjinil, da bo pomagal preživljati starega in dekletci in da bo psa privadil na drugega človeka.

Za pogovarjajočimi se vrstami pa je šel Marko in je vse slišal. Stisnil je pest v žepu, zavil naravnost čez meje domov in se grede rotiti, da Volkuna ne da in da ne gre za krniškega tretjineka: »Drugam bom šel past, če ne bo drugače; v drugo faro, če ne bo drugače; četudi na Koroško.«

Še tesneje je stisnil pesti v žepu, se gnal čez meje in sklepal: »Za tretjineka nikoli ne — za ovčarja, in četudi na Koroško.«

Mahljaje z repom mu je pritekel naproti Volkun. Rozalka je že razživila ogenj na ognjišču. Manica pa je zlezla k oču za peč.

Vse po vrsti je povedal oču, kako so se pogovarjali iz cerkve grede. Jernej je zamišljeno poslušal, nekajkrat vmes povprašal in obmolknil.

Manica se ni mogla premagati, pritiskala se je k njemu in proseče vprašala: »Kajne, oča, da Volkuna ne damo?«

»Nič se ne boj, Manica.«

Otrok je skočil izza peči, nataknil coklice in oddrsal pred hišo pravit kožuhastemu prijatelju: »Mi te ne damo, Volkun. Jaz te ne dam, pa oča te ne da, pa Marko te ne da, pa Rozalka tudi ne.«

In sta se igrala otrok in pes, dokler nista vsa vesela in oba že lačna pridrevila k ognjišču čakati na zakesnelo južino.

Jernej pa je dvignil glavo iz zamišljenosti in vprašal: »Marko! Kaj, ko bi ti naprej pomladi prevzel Podlipnikov trop?« Takrat se je Marko zavedel, da so gospodarji iz cerkve grede oča prav presodili. Skozi stisnjeno grlo je odgovoril: »Bi, oča.«

Da skrije solzo, ki mu je silila v oko, je snel z beganice pomarančo, jo olupil in razčetrtil in oddelil vsakemu četrtino, oču in Manici, Rozalki in sebi. — Do večera je razen treh krljev vse pojedla Manica. Drugi trije so jo samo pokusili, drugo pa na skrivnem dali Manici, ljubljani.

Jernej pa je polglasno potožil: »Ljubi moj Bog! Opešal sem, pa se bom moral delati še trdnega. Komaj bi bilo, da bi človek na stara leta začel lagati, ko ljudje nimajo preudarnosti.«

*

Najprej se je pokazal sneg na Belščici in na Stolu, koj nato v Kleku in preden je Rozalka pomila lonce in sklede, se je usul tudi v Krnicah.

Manica je prihitela v hišo: »Oča, sneg. Spet gre sneg. Zakaj gre? Dovolj ga je že bilo za letos.«

»Bog bo z njim kajzarjem pognojil,« jo je poučil oča.

Nejevoljna je bila na sneg zato, ker se je več dni lahko pred hišo igrala pastirico, sneg jo je pa zopet pregnal v hišo: »Kam naj sedaj ženem živino na pašo,« jo je zaskrbelo.

»V hišo jih prinesi, bova pasla za pečjo.«

Manica je imela ovčke in kozice, teličke, krave in vole iz turščinih stebel. Naredil jih je Marko. Pa tudi oča je včasih prepričala, da je večal njeno čredo.

Prve pomladne sončne dni je pobral Marko za hišo konec turščine, ki jo je veter prinesel tja iz bogve čigavega stoga. Z nabrušenim tolmincem je odrezal kake štiri prste dolg, gladek konec, odklal spodnjo stran tik nad robovi, jo očistil stržena, naklal iz koščene vlaknine ožje in širše trščice in jim odmeril dolžine. Štiri je zasadi spodaj v stržen, spredaj dve in

zadaj dve za štiri noge; zadaj v sredo eno, katero je zavil navzdol — za rep; dve precej široki in kratki vodoravno spredaj ob strani — za ušesa: in roge in vime je naredil prav tako.

Manica pa ga je gledala in povpraševala: »Kaj delaš, Marko?« — »Boš že videla.« — In zopet in zopet: »Kaj boš naredil, Marko?« — »Boš že videla.« In z »boš že videla« jo je zavračal tako dolgo, dokler je ni razveselil z: »Na, kravo!«

Vesel je bil otrok igrace, toda Manica je hotela še telička; in ga ji je naredil. In junico. In vola. In Marko je vse znal in Manici vse rad naredil. Mehkovolnatim, zavaljenim ovcam in jagnjetom in kostrunom in butastim mrkačem je napravil trupelca iz samega stržena.

Manica je stekla v svinjak, kjer je imela zaprti svojo čredo — prašička so že pred božičem zaklali — in prinesla v predpasniku govedo in drobnico in razpostavila svojo živino za peč. Tam so bila njena Jerzeča, nižja planina. Teme pa je krstila za Zelenico, višjo planino.

»Oča! Danes bomo gnali na Zelenico in nas šest tednov ne bo nazaj.«

»No le, Manica.«

»Ali mi boste kaj pomagali?«

»Saj boš vsej čredi lahko sama kos, ko si mlada in hitro hodiš.«

»Ne vem, če bom. Voli tako nagajajo.«

Kakor bi se bil rad igral z otrokom, ni mogel; preveč je bil utrujen od boleznij in skrbi.

Manica je prestavljala iz turščine narejeno živino na teme, jo poganjala in karala: »Lisec, kam bodeš? — Čika, pusti malega! — Na, mali, na!«

(Dalje prihodnjič.)

ŠMIHEL NAD PLIBERKOM

Pred zadnjo svetovno vojno je bil Šmihel v pevskem in glasbenem oziru gotovo med prvimi na Koroškem. Nočemo se hvallati, kar pa je res, to pa radi povemo. Imeli smo godbo na pihala, po vsej Podjuni znani tamburaški zbor in pevsko društvo »Korotan«. Vojna in nemški nacistični duh sta v tem oziru pri nas povzročila velik korak nazaj.

Po vojni se glasbeno in pevsko življenje zopet vedno bolj prebuja. Dan za dnem vidimo otroke, kako hodijo od vseh strani župnije z vsemi mogočimi glasbili v rokah v Šmihel k učiteljici glasbe. Iz samega Šmihela jih hodi toliko, da spravijo skupaj kar lep otroški orkester, kar smo imeli priliko videti in slišati na zadnji materinski proslavi v Šerčerjevi dvorani. Škoda, da ni obnovljen tamburaški zbor!

Tudi petje se je ti dve leti po vojni zelo poživilo. Pri pevskem zboru Šmihel-Pliberk, mešanem in moškem, je nad polovico Šmihelčanov. V župniji imamo tri pevske zборе: pri župnijski cerkvi v Šmihelu

in pri podružnicah v Rinkolah in Večni vasi. Ti zbori poleg cerkvenega petja gojijo tudi narodno pesem. Svojo požrtvovalnost in idealizem so pokazali zlasti letos v mesecu maju. Skoraj vsak dan so imeli pevske vaje in vsak dan vsak v svoji cerkvi Mariji na čast zapeli kako novo pesem. Posebej še moramo pohvaliti zbora v Šmihelu in v Rinkolah.

Najmočnejši zbor je seveda v Šmihelu pri župnijski cerkvi, pri katerem sodeluje deloma tudi zbor iz Rinkol. Šteje blizu trideset članov. Po svojem lepo ubranem in umetno podanem petju tudi težjih cerkvenih skladb je ta zbor zaslovel že po vsej Podjuni. Vsako prvo nedeljo poje moški zbor. Verniki smo pevcem, ki se tako zelo potrudijo, res hvaležni. Veliko morajo žrtvovati zlasti oni, ki hodijo k rednim tedenskim nad dve uri dolgim pevskim vajam zvečer, iz nad eno uro oddaljenih Rinkol, Gor. Bistrice, Gonovec, Breške vasi, Dvora in Črgovič. Bog jim bo enkrat ta njihov idealizem in trud gotovo bogato poplačal.

Mladoletnik obsojen na 10 let ječe

Pred srednjim vojaškim sodiščem v Celovcu je bil dne 9. junija pod predsedstvom podpolkovnika Cohena obsojen Jugoslovčan Franc Kopitar na 10 let zavora.

Kopitar je leta 1945. in 1946. s svojimi pajdaši teroriziral prebivalstvo južnokoroškega obmejnega ozemlja. Baval se je bil predvsem s tem, da je osebe, ki so baje v nacistični dobi delovale proti Slovincem, nasilno spravljale čez mejo v Jugoslavijo. Razen tega je brez dovoljenja nosil orožje, prestopil enajstkrat brez dovoljenja mejo v obeh smereh, izvršil več poizkusov umora, vlomov in tatvin.

Meseca julija preteklega leta je nek uradnik FSS aretirjal pri Velikovcu Kopitarja, ki se mu je zoperstavil s samokresom v roki. Zavezniški vojak pa je bil urnejši, zato je lahko ujel dolgo iskanega zločinca, ki je bil pri tem spopadu obtremljen.

Obtoženec je sam priznal večino od 15-ih točk obtožnice, medtem ko so v drugih točkah pričé govorile proti njemu tako, da je njegova krivda nesporno prišla na dan. Branilec je navedel v svojem zagovoru

Obsodbe vojaških sodišč

Nižje vojaško sodišče v Šmohorju je 23. maja t. l. izreklo sledeče obsodbe:

Obernosterer Jožefa iz Nostre v Lesachtalu na 3 mesece zavora, ker je brez dovoljenja prekoračil mejo med Avstrijo in Italijo ter prehitopila 5.000 lir čez mejo, da bi jih tam zamenjala za nogavice in vino. Blago so ji odvzeli.

Obernosterer Johann, doma iz Nostre na 3 mesece zavora, ker je brez dovoljenja prekoračil mejo v Italijo.

Prizibil Johan in Jolanta iz Obertschiedla v Lesachtalu na 20 šilingov denarne kazni, ker je kot begunec prekoračil 10 km mejo.

Lussnig Hilde iz Vorderberga na 14 dni zavora in na 3 mesece pogojno, ker ni upoštevala nekega odloka vojaške vlade.

Vojaško sodišče v Lienzu je 21. maja obsodilo:

Maier Walterja na mesec dni zavora in 6 mesecev pogojno, ker je brez dovoljenja prekoračil mejo;

Banchieri Johana, Maier Ernsta in König Franca na 17 dni zavora zaradi prekoračenja meje;

Wöber Franca na 16 dni zavora zaradi prekoračenja meje in pobega iz zavora;

Prikryl Rudolfa na 17 dni zavora, ker je prav tako prekoračil mejo;

Zolinyak Johana na 21 dni zavora zaradi tatvine harmonike;

Saluppo Giuseppeja na 7 dni zavora, ker je brez dovoljenja potoval v zaporno ozemlje in

Soravia Giovannija na 10 dni zavora, ker je pomagal svoji hčerki prekoračiti mejo.

Močna osebnost Karlmanovega naslednika, kraljeviča in kasnejšega kralja Arnulfa, je pripomogla razširjeni Karantaniji do položaja skoraj samostojne kneževine v okviru vzhodnofrankovske države. Ta kneževina je, navzlic pospešeni germanizaciji, takrat po ogromni večini še slovenska dežela.

Po smrti kralja Ludvika Nemškega (876) so si njegovi sinovi razdelili državo in Karlman, dotedanji prefekt na vzhodu, je prejel kot kralj Bavarsko, Karantanijo in Panonijo, upravo zadnjih dveh dežel pa prepustil svojemu nezakonskemu sinu Arnulfu, da bi jo vodil pod njegovim nadzorstvom. Tudi ko je Karlman umrl (880), je njegov naslednik, kralj Ludvik III., še nadalje pustil upravo v Panoniji in Karantaniji Arnulfu. Arnulf si je ob vedno večjem propadanju kraljevske oblasti v državi znal pridobiti v Karantaniji položaj, ki je bil skoraj podoben onemu samostojnih knezov. Zunanjo politiko vodi na lastno pest, ne oziraje se na vzhodnofrankovskega kralja.

Najpomembnejši zunanji odnos Arnulfove Karantanije je bil do Velike Moravske kneza Svetopolka. Ob njem se kaže že vpliv novega naroda, ki se je tedaj pojavil na Karpatih in v Podonavju: Madžari.

Madžari so narod ugro-finskega izvora. Njihovo starejšo domovino je iskati med srednjo Volgo in Uralom. V V. stoletju so zapustili te kraje in se napotili na strelja trajajočo pot, ki jih je vodila preko širokih predelov današnje ruske zemlje. Nazadnje se ustalijo v IX. stoletju onstran Karpotov ob reki Prut, od koder hodijo v zadnji četrtini IX. stoletja na plenilne pohode v srednje Podonavje. Za leto 881 beleži solnograški letopisec prvi spopad z Madžari pri Dunaju. Pojav Madžarov ob srednji Donavi posega v takratno nemško-slovansko borbo v Podonavju, se pa ne odloči v prilog niti ene, niti druge stranke, marveč sebi v korist.

V začetku prijateljsko razpoloženje med Arnulfom in Svetopolkom se je kmalu po prvih spopadih med Nemci in Madžari sklajalo. Krajevna in osebna trenja v obdobju navskih krajinah in nemara tudi resnica Svetopolkovega očitka, da so se Arnulfovi ljudje zvezali z Bolgari, sovražniki Velike Moravske, je zopet sprožilo vprašanje, kdo bo imel prvo besedo v srednjem Podonavju, Arnulf ali Svetopolk, Morava ali Karantanija. Prišlo je v letih 883—884 do karantansko-moravske vojne, v kateri je Svetopolk zmagoval in v obeh letih silno opustošil Panonijo. Številne vojske, ki jih je Svetopolk zbral od vseh strani, so takrat navalile na Arnulfovo »kraljestvo«. Ni nemogoče, da so bili med množicami, ki so v Svetopolkovem imenu plenile in morale po panonskih tleh, tudi novi gostje v Podonavju, Madžari, posebno če upoštevamo še njihovo staro narodno sporočilo, da so se naselili ob Donavi v sporazumu z moravskim Svetopolkom.

Do miru je prišlo najpoprej leta 884. med Svetopolkom in cesarjem Karlom in šele sledečega leta se je Arnulf, kakor da je suveren knez, pobotal za svojo Karantanijo z velikomoravskim vladarjem. Ostala mu je še nadalje oblast v Panoniji, vse do leta 887., ko je postal vzhodnofrankovski kralj. Močna četa Slovencev in Bavarcev, s katero je prišel Arnulf novembra 887 na državni zbor v Trierju, je bila navzoča, ko je bil karantanski vojvoda povzdignjen v vzhodnofrankovskega kralja. Odstavljeni cesar Karel umrje že nekaj tednov zatem. Ko je praznoval Arnulf leta 887. svoj prvi kraljevski božič v Regensburgu, ni manjkalo na dvoru zastopnikov Slovanov — med njimi nedvomno tudi Slovencev, ki se naštevajo v eni vrsti s Franki, Saksi, Bavarci in drugimi plemeni države. Tudi kot kralj se Arnulf rad vrača med svoje Karantance. Najdemo ga v nekdanji prestolnici karantanskih slovenskih knezov, v Krnskem gradu na Koroškem in nekdanji prestolnici Pribine in Koclja, v Blatogradu v Panoniji. V »Sloveniji« in »slovenskih krajih« ali v »karantanskem kraljestvu« — tako se izražajo viri — leži marsikatera posest, ki jo je Arnulf od svoje obilne kronске zemlje naklonil bavar-skim cerkvam in plemičem, s čimer je seveda v znatni meri pospeševal nemško kolonizacijo in germanizacijo naše zemlje.

(Dalje prihodnjič.)

Gradbeni material brez nakaznic

Dolga leta je trajala vojna in zdaj že teče tretje leto, pa še štrlijo kvišku razvaline na vseh koncih mesta in strehe naših kmečkih hiš so postale podobne vrnam, ki visijo po njivah. Na strehah štrle na vse strani stare trhle dešiče. Materijala za popraviljanje pa ni, četudi bi kmet imel denar pripravljen.

Dosti je takšnih slučajev, da je za zgradbo pripravljen vse, samo cementa ni, gradbeni les pa trohni na prostem, ker se brez cementa ne more začeti graditi. Za takšne slučaje, ko je treba le še malenkosti materijala, da se kaj dovrši, je trgovska zbornica zdaj predlagala, da naj za dovršitev manjših popravil dobijo naslednje stavbeni obrtniki male količine materijala brez nakazila; in sicer v posameznem slučaju 10 kg mavca (gipsa), 30 kg apna, 150 kosov zidne opeke, 50 kosov strešne opeke, 20 kosov cementne opeke. Za izvedbo teh malih popravil napravi župan nujnostno izkaznico, ki jo trgovina za stavbeno gradivo prevzame mesto navadnega nakazila in se tiste potem posluži pri deželnem gradbenem nadzorstvu.

Nedelja, 15. junija:

7.25: Glasba.
18.15: Polurna oddaja.
20.15: Pogled v naš kulturni zaklad.

Ponedeljek, 16. junija:

7.10: Predavanje za gospodarje.
20.15: Poročila.

Torek, 17. junija:

7.10: Zgodovinsko predavanje.
20.15: Poročila.

Sreda, 18. junija:

7.10: Aktualni komentarji.
20.15: Poročila.

Četrtek, 19. junija:

7.10: Glasba.
19.30: Polurna oddaja.
20.15: Poročila.

Petek, 20. junija:

7.10: Slovstveno predavanje.
20.15: Poročila.

Sobota, 21. junija:

7.10: literarno predavanje.
20.15: Poročila.

Morebitne spremembe bomo objavili pravočasno v radiu.

MALI OGLASI

Mlad mizarški pomočnik dobi takoj delo; hrana in stanovanje v hiši. Mizarstvo z malo kmetijo se nahaja na deželi. Ponudbe poslati na upravo »Koroške kronike«, Celovec, Funderstraße 1. 309

KLEKLJARICE

pripravljene proti dobremu plačilu prevzeti delo na dom, naj sporoče svoj naslov upravi »Koroške kronike«. Blago in vse potrebno bo dostavljeno na dom. Tudi izgotovljeni predmeti bodo odpremljeni. 399

Mlajši moski

želi stalne zaposlitve kot zidar in tesar; vaje tudi mizar-skih del. Prednost imajo večja posestva ali vasi brez tesarjev ali zidarjev.

Ponudbe na upravo lista pod »Trezen in pošten«. 310

SLIKE

vseh vrst, povečave in pomanjšanja, umetniške slike, nagrobne slike (po kakršnikoli fotografiji)

VAM NAPRAVI

umetniški atelje

CARL HEDANEK

CELOVEC, Paulitschgasse 13,

tel. 20-90.
Zahtevajte cenike! 392

RADIO CELOVEC

ZAČETKI CERKVENE ORGANIZACIJE MED SLOVENCMI

(Nadaljevanje.)

Položaj Obrov, kolikor jih je še ostalo, je bil podoben položaju sedanjih slovenskih in hrvatskih plemen pod Franki. V notranjosti so uživali na ozemlju, ki jim ga je kot stanovalske in zavetišče odkazala med Rabo in Dunajskim lesom frankovska državna uprava, do neke mere samostojnost pod vodstvom domačih poglavarjev. Po številu pa Obrov ni bilo več veliko. Leta 822. se imenujejo zadnjič v frankovskih državnih letopisih kot poseben narod, a izza velike politične reforme Ludvika Nemškega na vzhodu (leta 828.) le še kot podložniki frankovskega kralja.

V 9. in 10. stoletju naletimo v virih čimdalje redkeje na obrsko ime. Ni pa pri zapadnih narodih in Slovanih zginil tako kmalu spomin na nekdanjega močan narod, zlasti ker so ostanki Obrov nedvomno še dolgo živeli med južnimi Slovani, dokler se niso z njimi spojili v eno. Bizantinski zgodovinar Konstantin Porfirogenet nam poroča še za deseto stoletje: »Se so na Hrvatskem ostanki Obrov in pozna se jim, da so Obri«. Nekatera krajevna imena in izrazi v besednem zakladu slovanskih narodov — med njimi tudi beseda ban — so še danes spomin in sled nekdanjega obrskega gospodstva in veličine.

Konec.

govori po časopisu

KONEC FRANKOVskega GOSPODSTVA V PANONIJI IN KARANTANIJI

Pol stoletja pred Kocljem že izginejo zadnji sledovi politične samostojnosti Slovencev v Karantaniji. Ni pa z njimi prenehalo ime Karantanija in Karantanci. Poimenovali se je z mejami Karlmanove vzhodne prefektore in posebno še po uničenju Kocljeve kneževine celo razširilo skoraj preko celotnega ozemlja, ki so ga takrat naseljevali Slovenci; od Donave do Krasa in od Blatnega jezera do izvirov Drave. Z napredujočim nemškim političnim gospodstvom se za zapadni svet širila pojma Karantanija in Karantanec čimdalje bolj, postajata na vedno širšem področju istovetna s pojmom Slovenija in Slovenec. Ko piše nek neimenovan solnograški pisec o spreobrnitvi Karantancev, misli in razpravlja o vseh Slovincih, ne le onih na koroških, marveč tudi na panonskih tleh. Kot Karantanijo opisuje prav tako ob zgornji Savi kot ob Zili, prav tako ob zgornji Dravi kot ob Rabi.

Zgodovinski razvoj slovenske zemlje je v zadnji četrtini IX. stol. to pojmovno razširitev Karantanije pospešil. Ne sicer v pomenu kake nacionalne slovenske državne enotice, marveč v smislu plemenske vojvodine, v kakršne je takrat vzhodnofrankovska država čimdalje bolj razpadala.